

Verslagen uit het vrijwilligersveld

2024

Bundel van de jaarverslagen van vrijwilligers in de Amsterdamse Waterleidingduinen, Loenderveense Plas en de Bethunepolder

Vormgeving Saskia Wierda-Riemer

Inhoudsopgave

Voorwoord	- 3 -
Beheer AWD.....	- 4 -
Beheer Loenen	- 7 -
Broedvogels Bethunepolder	- 9 -
Broedvogels Loenderveense Plas	- 14 -
Educatie	- 19 -
Eekhoorns.....	- 21 -
Gastheren en gastvrouwen AWD	- 22 -
Grenspalen	- 23 -
Historie.....	- 26 -
Houtzwammen.....	- 28 -
Libellen	- 30 -
Micro-organismen in de AWD.....	- 31 -
Natuurgidsen vroege vogels	- 33 -
Natuurgidsen zondagmiddag	- 40 -
Orchideeën en gentianen	- 41 -
Planten	- 50 -
Reptielen en amfibieën.....	- 53 -
Sprinkhanen en bijen	- 54 -
Vleermuizen	- 56 -
Vogels noordelijke AWD	- 58 -
Vogels zuidelijke AWD	- 60 -
Vogelringstation AW-duinen.....	- 65 -
Wasplaten.....	- 69 -
Bijlage 1	- 75 -
Bijlage 2	- 81 -

Titelblad: Haasveld mei 2024, Wilma van den Heuvel en Hans Cornet

Voorwoord

Terug van weggeweest: de bundel waarin al het vrijwilligerswerk van het afgelopen jaar wordt samengevat! Daar ben ik blij mee, want dit is er de laatste jaren doorheen geglipt. We hebben de laatste paar jaar sowieso wat minder aan jullie teruggegeven dan pre-corona het geval was. Dat lag niet alleen maar aan de pandemie zelf. Jullie verdienen hoe dan ook beter, en het kan niet vaak genoeg gezegd worden hoezeer we jullie inzet waarderen, en hoe belangrijk jullie werk voor ons is. Om bij mijn eigen leest te blijven weet ik dat monitoring door vrijwilligers een belangrijke bijdrage levert aan ons beheer. Sterker nog, ik weet niet wat ik zonder zou moeten. En hoewel ik daar niet over ga, weet ik ook zeker dat dit evengoed geldt voor de beheervrijwilligers (denk alleen al aan jullie rol in de Prunusbestrijding en bij het maaien), de gastvrouwen en –heren en de excursieleiders.

Met Saskia Wierda hebben we bij Waternet inmiddels weer een voortvarende coördinator voor de vrijwilligers in huis. Dat hebben jullie ook al gemerkt aan het feit dat er weer vrijwilligersavonden georganiseerd worden, en nu dus ook aan het verschijnen van deze bundel, want dit is aan haar inzet te danken.

Maar genoeg over onszelf. Het is een mooie bundel geworden, dank voor alle aangeleverde informatie. Als je alles zo op een rij voorbij ziet komen, wordt weer eens duidelijk hoeveel werk er eigenlijk is verricht, en hoe ontzettend divers dat werk is. En dat allemaal voor het behoud van de biodiversiteit van die prachtige gebieden die wij mogen beheren. Nogmaals dank daarvoor! Veel leesplezier en hopelijk tot snel, op een vrijwilligersavond of in het veld,

Vincent van der Spek
adviseur natuurbeheer Waternet

Beheer AWD

Maarten Splinter en Lina Breeuwer, Waternet

2024 was wederom een bijzonder jaar te noemen. Het is omgevlogen. We zitten dan ook niet stil, sterker nog jullie hebben een ontzettend druk jaar gedraaid met uiteenlopende werkzaamheden, afgetopt met een onwaarschijnlijke hoeveelheid maaisel in het gebied omwille van het ecologisch maaiplan.

De eerste 8 weken van 2024 in winters weer en onder natte omstandigheden aan de slag op landgoed Huis te Manpad. De energie flink kunnen botvieren met de zaag op boom en tak. Ook zijn er de mooiste takkenrillen aangelegd. Mooie, strakke en stevige kunstwerkjes, een dankbaar toevluchtsoord voor vele dieren. Tuinbaas Bas is jullie zeer erkentelijk voor de verrichte werkzaamheden en is blij dat jullie er weer zijn in 2025.

Noeste arbeid op Huis te Manpad.

Prunus nabeheer na het project op Huis te Manpad aan de slag in Vliegdennen beheer. De beheerploeg een rondje vuil ruimen en daarna stuifkuilenbeheer op het middenveld. Vanaf eind april is de Prunus nabeheerploeg langs het Boogkanaal aan de slag gegaan. Het barste van de Amerikaanse Vogelkers, tot half oktober druk geweest met het uitgraven van deze jongens. Waarna het eerste infiltratie gebied en het Witte- en Zwartevelde ontdaan zijn van de ongewenste invasieve soort.

Prunusjacht langs het Boogkanaal.

Het jaar waarin de eerste warandes zijn bewoond door nieuwe konijnen. Jullie hebben er werkelijk kunstwerken van gemaakt. 5 sterren konijnenhotels.. Nog steeds wordt er gebruik van gemaakt door de konijnen. Het gaat redelijk goed met ze. In ieder geval zo goed dat er weer nieuwe konijnen uit Rotterdam zijn gebracht. De 16 vrouwelijke en 15 mannelijke exemplaren zijn in de warandes op de Hoek van Klaas uitgezet. We hopen er het beste van.

Meters gaas aan het wegwerken in het vijfsterren konijnen hotel.

Waarna.... Het grote maaisel ruimfestijn is begonnen tot en met de laatste werkdag in december. Als laatste is de Schapenweide bij Panneland afgeruimd. In de hitte, in de wind, in de regen en in het water hebben jullie eindeloze hoeveelheden maaisel geruimd. Vrijwel altijd een grote opkomst, altijd vol goede moed, altijd gezellig en altijd ontzettend veel gedaan!

Maaisel, maaisel en nog eens maaisel.

Ieder jaar zijn er weer gebeurtenissen waar we met zijn allen mee te maken krijgen. Mooie en ook zeker verdrietige zaken. Er zijn ons mede vrijwilligers en partners van leden ontvallen. Ook zieken en de nodige blessures zijn de revue gepasseerd. Hierdoor hebben sommigen de spijtige beslissing moeten nemen om te stoppen. We ontkomen er helaas niet aan. Het is echter bijzonder mooi de betrokkenheid, de warmte en de steun die er voor elkaar is in de groep te ervaren. Het samen zijn in de natuur, samen een mooie klus klaren creëert verbondenheid. Ik blijf het steeds maar zeggen, het is niet vanzelfsprekend dat er naar elkaar wordt omgekeken, dat er om elkaar gegeven wordt. Dat er steun en betrokkenheid getoond wordt. Bovenal wordt er ook heel wat afgelachen met elkaar, plezier voert de boventoon tijdens de werkzaamheden.

Er zijn dit jaar ook de nodige nieuwe gezichten bij gekomen, het is prachtig dat deze mensen zo snel een fijne plek hebben in de groep. Enthousiast en betrokken aan de slag zijn gegaan. Wij, het team, hebben in ieder geval weer genoten van jullie dit jaar. Jullie enthousiasme, betrokkenheid en werklust is voor ons een groot plezier. We hopen er volgend jaar weer zo'n mooi jaar van te maken.

Een paar getallen om het geheel mee af te sluiten...

PNB heeft in totaal 1002 uur gespeurd naar Prunussen naar Vliegdenen. Bovendien nog gezaagd op Huis te Manpad. Het zal geen verrassing zijn, Kees van Berkel heeft de meeste uren op zijn naam staan, 198 wel te verstaan. Gevolgd door Piet Timmerman met 162 uur. De BVW hebben in totaal 3513 uur arbeid geleverd op vele vlakken. 8 september was de grootste groep en hebben die dag 76 uur gemaakt in totaal. Frans de Kanter is in totaal 256 uur aan het werk geweest gevolgd door Wim en Leni met beiden 253 uur.

Het is uiteraard geen wedstrijd, het is gewoon leuk om een beetje een idee te hebben hoeveel tijd en dus werk jullie er in stoppen met elkaar.

EHBO gezelligheid.

Er rest mij niets meer dan jullie allen hartelijk te danken voor jullie inzet en gezelligheid afgelopen jaar.

Beheer Loenen

Lothar Valentijn, Waternet

De Loenderveen-groep tijdens de schaft bij de keet in de Boomgaard, Bethunepolder Tienhoven.

2024 was het eerste volledige jaar van de heropgerichte vrijwilligersgroep in het oostelijk werkgebied van Waternet. De groep met beheervrijwilligers te Loenderveen is eind 2023 nieuw leven in geblazen. Loenderveen ligt in een veen- en plassenlandschap tussen Loosdrecht en Loenen aan de Vecht in.

Met een enthousiast dozijn liefhebbers wordt maandelijks een dag beheerwerk verricht rondom de Loenderveense Plas, in de Bethunepolder of langs het verbindende Waterleidingkanaal tussen die 2 gebieden in.

De laag gelegen Bethunepolder is de Bron vanwaar het opwellende grondwater door Waternet wordt afgevangen om drinkwater van te maken voor Amsterdam en omgeving. In en bij de Drinkwaterplas te Loenderveen vinden de eerste zuiveringsstappen plaats. Beide terreinen zijn behalve waterwingebied tegelijk ook bijzondere natuurgebieden. Ook in het kleinschalige gebied rondom de Loenderveense Molen houdt de groep het oudhollandse landschap fraai.

De meeste mensen in de groep wonen in de directe omgeving en vinden het leuk bij te dragen aan behoud van natuur en landschap in het gebied van de Vecht en de Oostelijke Vechtplassen. We hebben inwoners van onder andere Loenen, Loosdrecht, Maarssen en het Gooi aan boord. De sfeer in de groep is leuk ontspannen maar er wordt flink doorgewerkt tijdens de klussen.

De beheergroep verricht verschillende werkzaamheden; we proberen elke maand een ander programma te hebben. Deze klussen zijn in 2024 geklaard en zullen ook in de komende jaren voorbij komen:

- Op een aantal locaties is maaisel afgevoerd om botanische kwaliteiten te verhogen
- “Exoten” zijn uitgetrokken of uitgeboord: de Reuzenbalsemien en de Reuzenbereklaauw
- Wilgen knotten bij de Molen en de Boomgaard
- Terugdringen uitdijende bosjes om bloeiende planten in trilveen-vegetaties te behouden
- Vuil rapen
- Boompjes trekken langs oevers in weidevogelgebied en rietmoeras

In het voorjaar is er jaarlijks een gezellige dag om de mensen te bedanken voor hun inzet. Dit jaar zijn we in mei gaan wandelen tussen de vogels in de Bethunepolder, kregen we uitleg over het historische en onlangs gerestaureerde Bethunegemaal en sloten we af met een heerlijke lunch in de zon.

De opkomst per werkdag zit in de dubbele cijfers, dames en heren. Wie in de regio woont en het leuk lijkt om in een ontspannen sfeer nuttig werk te verrichten voor natuur en landschap is van harte welkom kennis te komen maken. In 2025 zullen we 12 keer verzamelen op de eerste woensdag van elke maand. We werken vanaf 9:30 uur tot ongeveer 15 uur. Voor informatie en vragen is Lothar Valentijn de contactpersoon voor de Beheervrijwilligers
Loenderveen: lothar.valentijn@waternet.nl en 06 – 273 274 15.

Broedvogels Bethunepolder

Jack Folkers

Tellers: Jack Folkers (coördinator), Daan van Werven, Gerhard Overdijkink, Cora Kuiper, Anke Kappers, Yorick Smakman

Algemeen

In 2023 maakten we een decennium vol. 2024 was het elfde achtereenvolgende jaar dat er volgens de BMP-A methode broedvogelterritoria zijn geteld.

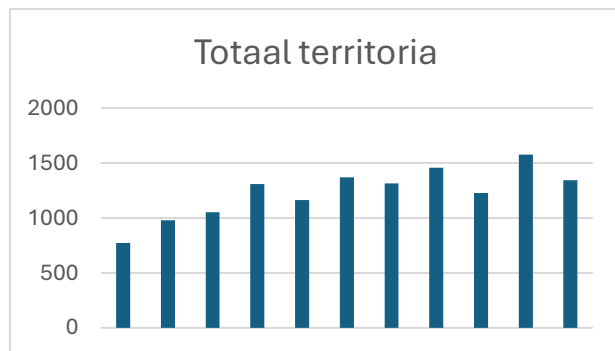
Aangezien er vorig jaar een uitgebreid verslag is gemaakt van de eerste tien jaren, beperk ik me nu tot het melden van bijzonderheden: toenames, afnames, bijzondere ontwikkelingen etc.

In totaal zijn er in 2024 36 bezoeken aan het gebied geweest, zijn er 6035 stippen gezet, zijn er 1343 territoria genoteerd en hebben we dit jaar een record aan aantal soorten waarvan territoria zijn vastgesteld: 89!

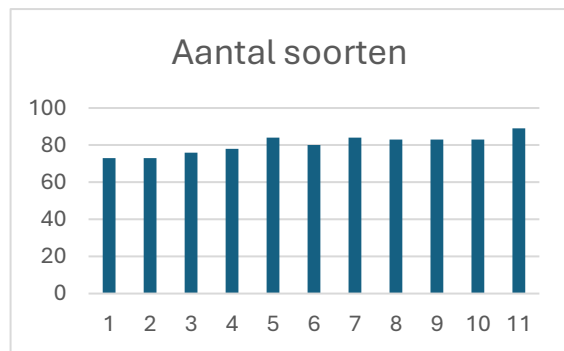
In onderstaande grafieken is over de periode 2014-2024 het aantal vastgestelde territoria (grafiek 1) en het aantal soorten (grafiek 2) te zien.

Opvallend is dat het totaal aantal territoria afneemt en het aantal soorten toeneemt.

De diversiteit neemt dus toe, maar de dichtheid aan vogels neemt af.

Grafiek 1: Aantal territoria 2014-2024

Grafiek 2: Aantal soorten 2014-2024

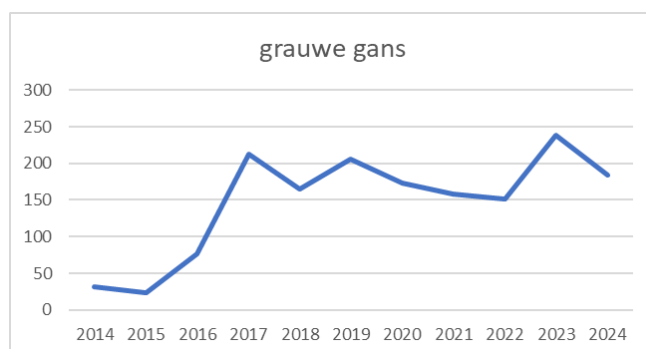
Aantalsontwikkelingen

Ik beperk me, zoals al aangekondigd tot de meest bijzondere gevallen, qua toe- en afnames en nieuw verschenen soorten.

Grauwe gans

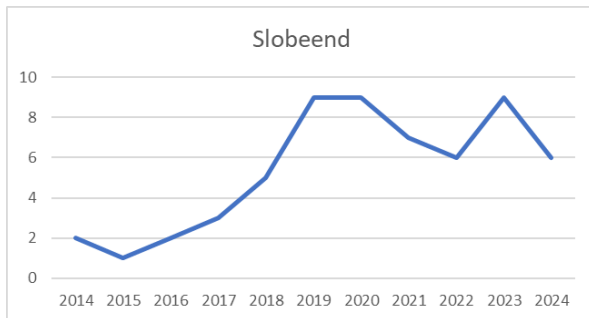
Het aantal grauwe ganzen fluctueert over de gehele telperiode flink. De indruk bestaat dat de wisseling met name het gevolg is van de 'schadebestrijding' die het ene jaar meer effect heeft op de populatie dan het andere jaar.

De jaren 2014-2016 zijn niet representatief omdat de soort toen niet volledig is geteld.

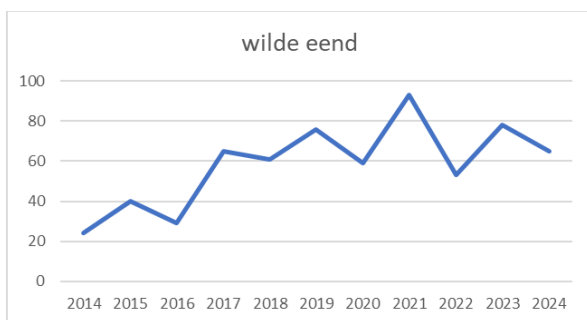
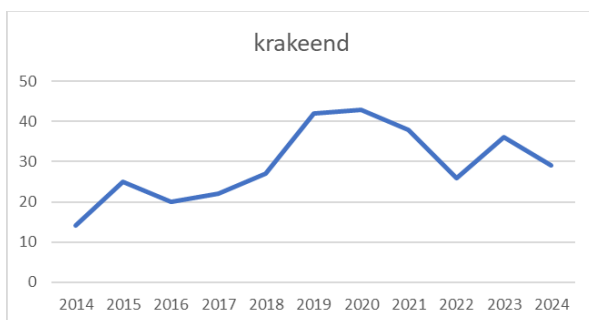
Slobeend

Na een flinke toename als gevolg de aanleg van meer plas-drasgebied in het telgebied, lijkt het weer iets slechter te gaan met deze soort.

Krakeend/Wilde eend

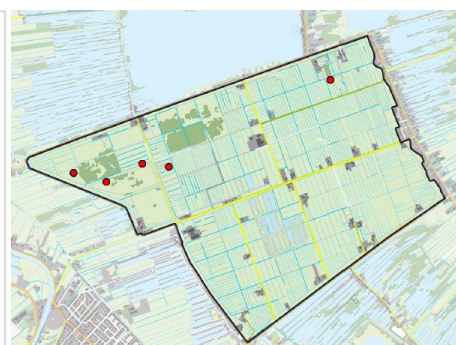
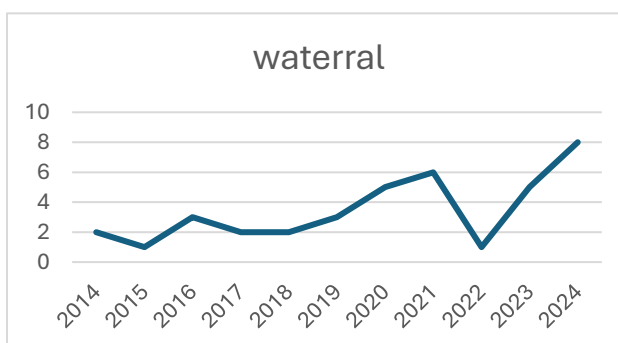
Het blijft interessant de trends van deze twee soorten in de gaten te houden. Met name na sombere voorspellingen over de wilde eend leek het er even op dat de krakeend de wilde eend zou inhalen. Maar niets is minder waar. Na een paar slechtere jaren voor de wilde eend, lijkt de soort toch redelijk stabiel te blijven; de krakeend blijft redelijk stabiel met over de grote lijn een licht stijgende trend.

Waterral

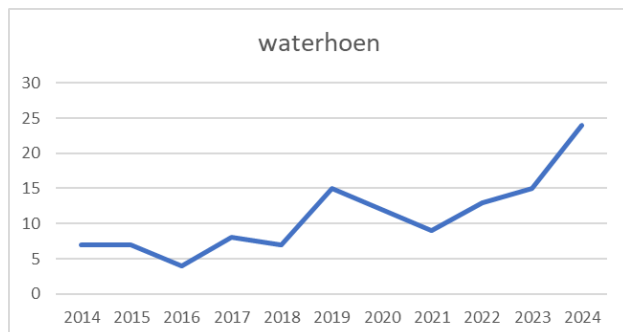
Na een dieptepunt in de jaren 2021-2023, leeft de soort weer op. Was er in 2023 slechts 1 territorium, in afgelopen jaar waren er weer 5. De omstandigheden in het gebied zijn zeer goed vanwege het voorkomen van rietvelden en plas-drasgebieden. Op de kaart is te zien dat deze gebieden ook weer bezet zijn.

De landelijke trend is stijgend. De oorzaak van de lage aantallen in de afgelopen jaren is onbekend. Mogelijk spelen vossen en marters een rol in die tijdelijke terugval.

Waterhoen

Opvallend is de sterke stijging van het aantal territoria van waterhoen. In de winter viel het al op dat er meer exemplaren dan normaal te zien waren. Mogelijk hebben de zachte winters van de afgelopen jaren tot gevolg gehad dat de mate van overleving positief was. Ook landelijk is er sinds 2015 een stijgende trend.

Roofvogels

De havik en sperwer blijven stabiel op 1 territorium elk. Bruine kiekendief, waarvan de afgelopen twee jaren telkens drie territoria geteld waren, is dit teruggegaan naar twee territoria. Buizerd en torenvalk zijn stabiel met elk vier territoria. Verheugend is het feit dat er weer een territorium van de boomvalk was.

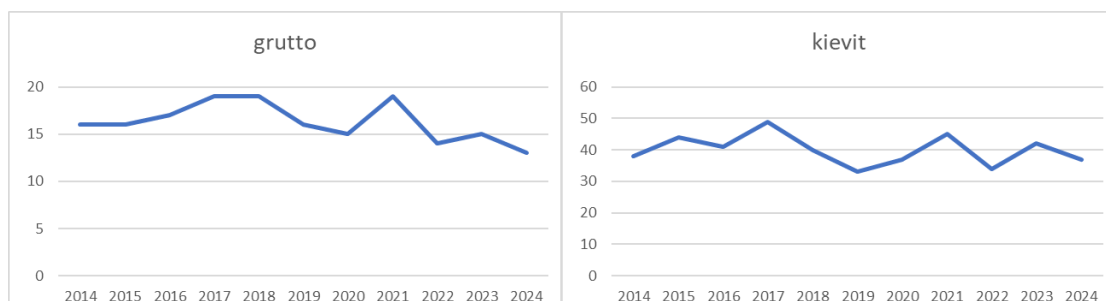
Uilen

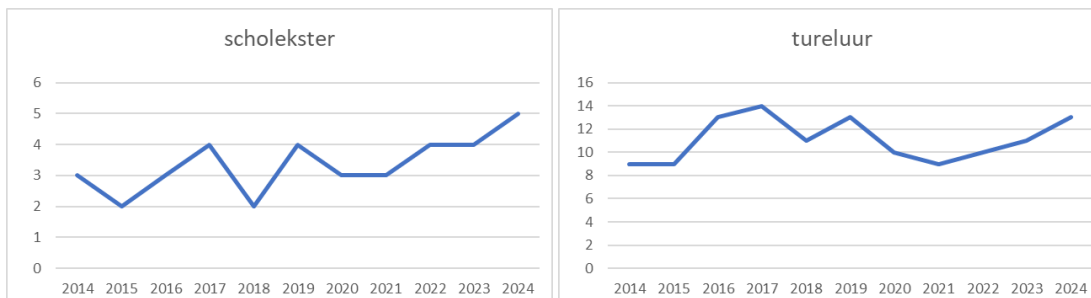
Vier uilensoorten waren van oudsher aanwezig in het telgebied. Na twee jaren van afwezigheid van de kerkuil (slecht muizenjaar?) is ook deze soort weer terug met een territorium. Steenuil en bosuil zijn elk met twee territoria aanwezig. Ransuil werd (weer) bij toeval pas laat in het seizoen ontdekt op het erf van een bewoner die steeds genoot van het nesttafereel wat vanuit haar kamer te zien was.

Grutto (en andere weidevogels)

Dat het niet goed gaat met de weidevogels, is bekend. De Bethunepolder liet tot vorig jaar ten opzichte van de landelijke trend, een positiever beeld zien. Tot dit jaar. Het aantal territoria is gedaald tot een dieptepunt van slechts 13.

En dat terwijl de aantallen andere steltlopers/weidevogels redelijk stabiel blijven. Scholekster heeft zelfs een 'record' gevestigd met maar liefst 5 territoria. Voor de volledigheid hieronder een overzicht van de 'big four': grutto, kievit, scholekster en tureluur. Watersnip blijft een onregelmatige gast en was weer aanwezig met 1 territorium.

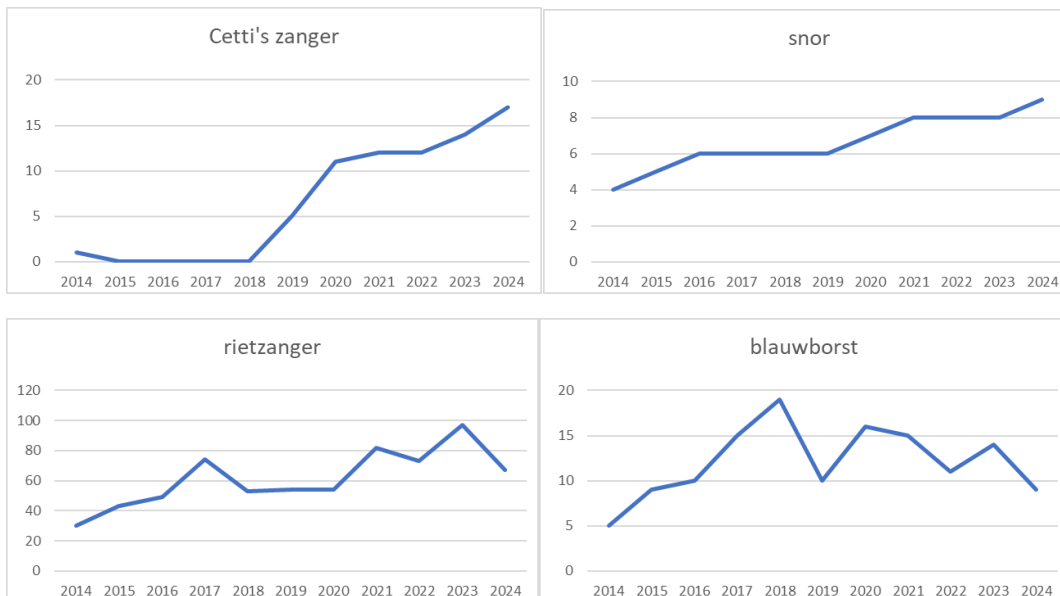

Cetti's zanger en andere zangvogels in het riet

De landelijke zeer sterk stijgende trend bij de Cetti's zanger is ook in de Bethunepolder zichtbaar. Een recordaantal van de Cetti's zanger in dit seizoen: maar liefst 17 territoria!

Waar ook snor en bosrietzanger laten een stijgende lijn laten zien, blijven kleine karekiet en sprinkhaanzanger redelijk stabiel met 21 resp. 7 territoria. De rietzanger laat, na een maximum van het vorig seizoen (97 territoria) een opvallende afname zien (67 territoria). Ook blauwborst is in aantal afgenomen.

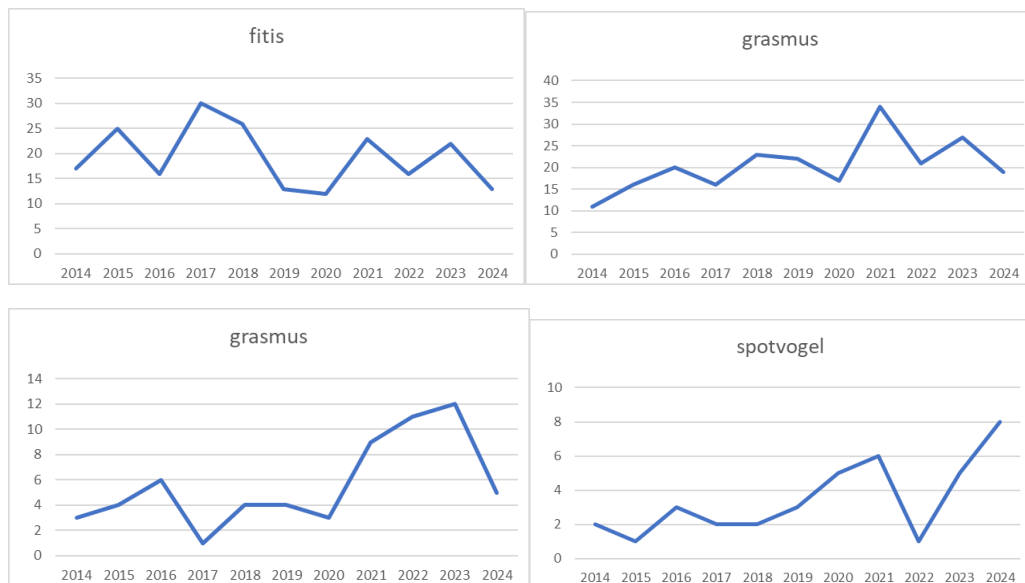

Overige zangvogels

Over vrijwel de hele lijn is het aantal territoria van de zangvogels achteruit gegaan. Hoewel de aantallen territoria van tjiftjaf en zwartkop redelijk stabiel lijken, is fitis ten opzichte van het vorig seizoen sterk afgenomen evenals grasmus en tuinfluiter.

Over de gehele periode gezien laten fluctueren de aantallen van deze soorten sterk hetgeen ook te zien is in de onderstaande grafieken. De verwachting is dat het aantal wel weer zal bijtrekken in komende seizoenen.

Opvallend is de stijging van het aantal territoria van de spotvogel; maar liefst 8! Een record voor onze polder.

Bijzondere nieuwkomers

Na een aantal jaren zonder kwartels werd er door schrijver dezes vanuit de tuin op 26 mei een kwartel gehoord. Niet geheel nieuw voor het gebied, maar toch na drie jaren van afwezigheid weer een waarneming. Voor deze soort is één waarneming in de juiste periode voor de BMP richtlijnen voldoende om het als territorium te beschouwen.

Ook erg positief is de aanwezigheid van roerdrompen. Op maar liefst twee plekken (voldoende ver van elkaar af gelegen) werden roepende roerdrompen gehoord. Door Eric van der Velde, die roerdromponderzoek doet, werd opname-apparatuur geplaatst om de exacte locatie van de roepende vogel te lokaliseren en om de vogel te indentificeren. Helaas bleek dat na het ophalen van de apparatuur, het apparaat niet gewerkt te hebben, waardoor geen geluiden zijn opgenomen.

Ook de IJsvogel heeft weer een territorium na een afwezigheid van 3 jaar.

Nieuw is de aanwezigheid van de wiewelaar. Tijdens een wandelexcursie van de Agrarische natuurvereniging onder begeleiding van twee van de tellers, werd in het Bosje van Robertson een uitbundig roepende wiewelaar gehoord. De vogel is na deze waarneming (18 mei) nog op diverse data gehoord. Ook hier gold dat volgens de BMP-richtlijnen, deze waarnemingen tot een territorium leidden. Diverse malen zijn ook op verschillende plekken nachtegalen gehoord. Helaas steeds maar een maal hetgeen niet tot gevolg had dat het niet als territorium werd beschouwd.

Conclusie

Al met al is het gevoel gematigd positief. Gematigd omdat het met een aantal soorten waaronder de grutto niet goed gaat. Hopelijk is de dip van het vorig seizoen slechts eenmalig, maar wellicht is dit ijdele hoop. En de achteruitgang van de diverse zangvogels. Wat is de oorzaak?

Positief omdat de diversiteit in de polder groter wordt. Hoopvol kijk ik uit naar het komend seizoen. Zullen de roerdrompen terugkomen? Gaat de woudaap zich definitief vestigen? Blijft de wiewelaar een vaste bewoner?

Ook voor het komend jaar staan het hele team weer te trappelen om de koude ochtenden te trotseren en om te genieten van het rode zonnegloren boven de laaghangende misflarden. En natuurlijk om te genieten van al de vogels die deze mooi polder herbergt.

Broedvogels Loenderveense Plas

Piet Spoorenberg

N.b. Alle grafieken zijn als bijlage terug te vinden op pagina 68

Zwarte Sterns op Terra Nova (Waterleidingplas Loenen)

In 2024 zijn er alweer voor het 19^e jaar broedvlotjes uitgelegd voor de Zwarte Sterns. In 2006 begonnen we met een bescheiden aantal vlotjes en een model dat nog in het begin van de ontwikkeling was. Daarna breidden we het aantal fors uit en het model werd steeds beter bestand tegen omslaan. Inmiddels beperken we het aantal tot ca 40-50 vlotjes. En groot deel ervan is nu zeer degelijk (aluminium) en bestand tegen omslaan en ongewenst bezoek door ganzen en eenden. Wel is er zo nu en dan concurrentie door kokmeeuwen op de vlotjes.

De Zwarte sterns worden na sterk wisselende jaren vanaf 2019 goed gevonden en ook over de broedresultaten mogen we zeer tevreden zijn. Afgelopen 4 jaren vlogen er op een totaal van 40 – 50 vlotjes gemiddeld 70 jongen per jaar uit.

Grafiek in bijlage

Broedvogelmonitoring Waterleidingplas Loenen

In april 2022 is een rapport verschenen over 18 jaar Broedvogel Inventarisatie Waterleidingplas Loenen 2004-2021. In deze periode is de Loenderveense plas, ook wel Waterleidingplas genoemd, door een team van de Vogelwerkgroep het Gooi en omstreken (VWG) geïnventariseerd op broedvogels.

De periode 2004 - 2008 is eerder gerapporteerd in VWG rapport 187 (Spoorenberg en Mooij 2010). De periode 2009 - 2013 is eerder gerapporteerd in VWG rapport 231 (Spoorenberg en Mooij 2014)

Het onderzoek is gedaan volgens de richtlijnen van het Broedvogel Monitoring Project (BMP) van Sovon.

De periode van 18 jaar achtereenvolgend inventariseren van de broedterritoria geeft een boeiend beeld van de ontwikkelingen in de tijd. Het totale aantal territoria is na een daling tot een dieptepunt met 362 territoria in 2013 later weer toegenomen tot ca 500 territoria in de laatste jaren 2019 - 2021.

In 2024 zien we een onverwachtse daling van het aantal territoria naar 382. Of dit een eenmalig effect is, zal de toekomst uitwijzen.

Grafiek in bijlage

De Waterleidingplas in Loenen is het omdijkte deel van de Loenderveense Plas en zoals de naam al aangeeft bestaat het gebied vrijwel geheel uit water.

Hierna worden de resultaten uit dit rapport besproken aangevuld met de resultaten tot en met 2024

Grauwe ganzen

Er is met de BMP methode geen onderzoek gedaan naar aantallen territoria van grauwe gans. Bij alle bezoeken zijn grauwe ganzen waargenomen. Er is ook zeker in het gebied gebroed. Als de nesten eenmaal uit waren zagen wij vaak ganzen met jongen, maar omdat de jongen bijna vanaf het uitkomen mobiel zijn kunnen die ook uit nesten buiten het gebied komen. Het is daarom voor

ons onmogelijk om op basis van onze waarnemingsrondes ook maar een idee te geven hoeveel nesten er aanwezig zijn. Om dat te weten zou er naar nesten moeten worden gezocht, en dat is niet in overeenstemming met de BMP methode.

Naast het broedvogelonderzoek worden ook jaarrond maandelijkse Sovon watervogeltellingen uitgevoerd.

Uit de resultaten van deze tellingen uitgevoerd door Piet Spoorenberg en Arnold Top blijken de aantallen in de maanden maart t/m juni na de piekperiode 2011 t/m 2014 sterk afgenomen. Deze grote aantallen (ruiende) grauwe waren verantwoordelijk voor het afgrazen van het riet.

Grafiek in bijlage

In 2013 is gestart met de combinatie van intensief verjagen (met bootjes) van grauwe ganzen en het rapen van eieren. Dit leidde tot het verdwijnen van de grote piek in aantallen vanaf 2014 in het gebied

Rietzangvogels

In bijgaande grafieken staan de aantalsontwikkelingen van de rietzangvogels in de periode 2004-2021.

Bij deze groep zijn twee subgroepen te onderscheiden:

- a. Vogels die echt in het riet broeden, grote karekiet, kleine karekiet en snor
- b. Vogels die broeden in riet dat aan het verruigen is en daardoor wat struiken bevat, rietzanger en rietgors.

Grafieken in bijlage

De sprinkhaanzanger tenslotte broedt in een verder stadium van verruiging,. Tot 2009 nog aanwezig in aantallen tussen 4 en 10 maar daarna nagenoeg verdwenen

De lokale afname van de rietbroeders tot 2012 valt samen met de toenemende aanwezigheid van en begrazing van het riet door grauwe ganzen. Vanaf 2013 namen de aantallen weer toe tegelijk met de start van het toegepaste beheer van verjagen en verwijderen van de nesten van de grauwe ganzen in het gebied.

Tot op zekere hoogte is het waterriet hersteld, maar blijft het op het eerste gezicht toch een ijl karakter behouden. De zandige bodem en het voedselarme door Waternet voorbehandelde water zijn hier mogelijk debet aan.

Bij de kleine karekiet zien we dat het aantal broedparen vanaf 2004 tot 2015 sterk afneemt en in 2013 zelfs meer dan gehalveerd is. Landelijk is de soort in deze periode vrij stabiel en de meest waarschijnlijke verklaring voor de afname in de Loenderveense Plas is het inkrimpen van de rietkragen. Vanaf 2015 wanneer het zerotolerance beleid tegenover de grauwe gans is ingezet, is er een duidelijk stijgende lijn en in 2020 is de soort weer terug op zijn oude niveau.

In 2021 valt het aantal kleine karekieten weer terug. Echter de landelijke Sovon index over 2021 is nu nog niet bekend, waardoor nu niet zeker is of deze daling conform de trend is, of dat er toch een lokaal element meespeelt.

Ook de grote karekiet laat tussen 2004 en 2015 een sterke afname zien van 25 naar 2 territoria. Landelijk neemt de soort in die periode ook af, maar niet zo extreem als in de Loenderveense Plas. De grafiek laat zien dat het herstel van de grote karekiet nog op zich laat wachten.

Weliswaar worden er vanaf 2019 weer jaarlijks 1 of 2 territoria vastgesteld maar de aantallen van

voorheen worden bij lange na niet bereikt. Hier kan meespelen het eerder genoemde aspect dat er door de voedselarme situatie geen uitbundig herstel is van het riet. Bovendien bevindt de soort zich in ons land aan de grens van zijn verspreidingsgebied zodat populatieschommelingen sterk door kunnen werken in het aantal broedparen zonder dat dit te maken heeft met beschikbaar broedbiotoop. Ook voor de grote karekiet geldt dat de toekomstige tellingen mogelijk aanleiding geven tot herzien van de conclusies maar voorlopig kunnen we stellen dat op de voedselarme grond van de Loenderveense Plas het reduceren van de grauwe gans in slechts zeer beperkte mate leidt tot herstel van de grote karekiet.

Moerasvogels

De waterral was redelijk stabiel tot 2008. Daarna was er een forse afname en verdween de soort als broedvogel. Vanaf 2014 is de waterral weer voorzichtig aan het toenemen. Mogelijk heeft het verdwijnen van het waterriet in de periode 2009-2015 een rol gespeeld. De hergroei van het riet maakt het biotoop geschikter voor de waterral en de bestrijding van de ganzen lijkt dus gunstig voor de waterral.

Deze soort is een vrij zeldzame broedvogel in het Vechtplassengebied. Na het herstel van het riet lijkt de populatie van de waterral weer de landelijke trend te volgen en lijkt dus ook een einde aan de lokale negatieve gevolgen van de verdwenen rietoevers.

De purperreiger broedt aan de uiterste buitenkant van het riet aan de oostzijde van het gebied. Tot 2008 was het daar nat genoeg om te zorgen dat de vos de nesten niet leegrooft. In 2009 was echter wel sprake van forse predatie door een vos. Er werd een vossenraster geplaatst om deze buiten het betrokken gebied te houden. Maar ondanks de afwezigheid van de vos kwam de kolonie de purperreigers niet meer terug. Mogelijk was er onvoldoende geschikt nestbiotoop als gevolg van verdwenen waterriet als gevolg van begrazing door grauwe ganzen. Er werden wel purperreigers waargenomen, maar die kwamen waarschijnlijk van de kolonie in Breukeleveense Plas. Sedert 2018 worden weer enkele nesten gevonden met behulp van beelden vanuit de lucht (drone). De hervestiging van de purperreiger toont de waarde aan van het moeras in het oostelijk deel van het gebied.

De roerdomp is een zeer zeldzame broedvogel in het vechtplassengebied en het is hoopgevend dat deze soort ook in het riet van de Loenderveense Plas is gehoord. De komende jaren moeten uitwijzen of dit een structurele vestiging is.

Voor zowel de roerdomp als de purperreiger geldt dat het niet zeker is of het voorkomen gerelateerd is aan de bestrijding van de ganzen. Beide soorten doen het de laatste jaren ook landelijk goed.

Grafiek in bijlage

De zwarte stern broedt op vlotjes in Terra Nova, dat direct ten westen van het onderzochte gebied ligt. De ontwikkeling van de zwarte sterns werd apart van het BMP onderzoek gevolgd. De aantallen broedende sterns laten een behoorlijke wisseling tussen de jaren zien. Maar toch is de jaarlijkse aanwezigheid van deze soort als broedvogel van grote waarde

Watervogels

Hoewel de aantallen niet hoog zijn, lijkt er iets merkwaardigs te zijn in de periode tussen 2010 en 2016. In deze periode zien we een toegenomen aantal kuifeenden, terwijl fuut en meerkoet in die periode juist een afnemend aantal laten zien. Een daling van het aantal kuifeenden vanaf 2016

valt vervolgens samen met de toename van meerkoet en ook de fuut laat een herstel in aantallen zien.

Een mogelijke relatie met het verdwijnen en terugkeren van de het oeverriet is niet uitgesloten.

Grafiek in bijlage

Weidevogels

Het ontstane zeer natte dotterbloem hooiland bleek vanaf 2010 een toenemende aantrekkingskracht te ontwikkelen voor de weidevogels kievit, tureluur en zelfs de kritische watersnip. Maar de aantallen liepen vanaf 2015 alweer terug, om vervolgens weer geheel te verdwijnen. Vermoedelijk door de aanwezigheid van een vos, die in dit - voor vossen afgesloten - gebied toch wist binnen te dringen.

Daar staat tegenover, dat de afwezigheid van de vos ook een aantrekkend effect heeft op de op de grond broeden grauwe ganzen.

Grafiek in bijlage

Bosvogels

Bosvogels vormen een wat bijzondere categorie in dit waterige gebied. De variaties en mogelijk trend, die we hierin zien, blijken veelal samen te vallen met de landelijk trendlijnen. Hier zijn dus geen terrein specifieke verklaringen voor te geven.

Dit geldt niet voor de vink, die in het gebied een licht stijgende trend laat zien, terwijl de soort landelijk stabiel is. Mogelijk profiteert deze soort van het ouder worden van de elzen en berken.

Grafieken in bijlage

Educatie

Jiska Meijler, Waternet

2024 in cijfers

- 13 educatievrijwilligers
- 6 nieuwe vrijwilligers
- 300 basisschoolleerlingen deden aan het programma Waterpret
- 400 leerlingen liepen mee met de natuurexcursie
- 26 leerlingen uit Loenen deden mee aan de pilot van een nieuw educatieprogramma in ons oostelijk waterwingebied
- 2 trainingen volgden de educatievrijwilligers: één over Waterzuivering en één met het thema Natuur&Kind

Ook in 2024 ontvingen we weer een flink aantal basisschoolklassen uit de omgeving voor het programma Waterpret. Door middel van proefjes en spelletjes leerden ruim 300 kinderen over kraanwater. Met veel enthousiasme en toewijding hielpen de vrijwilligers de leerlingen met het uitvoeren van de proefjes en gaven ze extra uitleg waar nodig. Zelf kregen de vrijwilligers ook een training om hun kennis over het zuiveringsproces verder uit te breiden. Procestechnoloog André Burger gaf een presentatie in het bezoekerscentrum en nam de groep mee naar buiten voor een leerzame Waterwandeling.

Training zuiveringsproces

De excursie met de boswachter was dit jaar ook populair bij basisschoolklassen. In plaats van twee boswachters, werd de boswachter dit jaar voor het eerst bijgestaan door een vrijwilliger. Op die manier konden we vaker voldoen aan de aanvragen van scholen, zeker ook in de maanden dat het aantal boswachters schaars was. In 2025 gaan we hier verder handen en voeten aan geven, zodat vrijwilligers die dat willen ook zelfstandig een groep kinderen kunnen begeleiden tijdens een excursie door de AWD. Om de vrijwilligers ook op dit terrein bij te spijkeren, gaf IVN-er Anne Mara Silleviss-Smitt de training Kind en Natuur. In de lente van 2025 volgt deel twee.

Excursie boswachter

Waterpret

Naast het ontvangen van basisscholen, hebben de vrijwilligers educatie ook meegeholpen bij het realiseren van de Kraanwaterdag. Op een prachtig zonnige zondag in september konden bezoekers door middel van een speurtocht en de Waterpretproefjes kennis opdoen over waterzuivering.

Kraanwaterdag

Educatie pilot Loenen

In Loenen was voor het eerst in jaren weer een schoolklas op bezoek voor een educatie pilot. Voor deze leerlingen is het extra bijzonder om het gebied te betreden, omdat het normaal gesproken niet toegankelijk is voor publiek. Na een interessante introductie door boswachter Martijn, gingen de kinderen aan de slag met waterproefjes, waterdiertjes vangen en een spannende belevenistocht door het riet. In 2025 hopen we vrijwilligers te werven om het programma te kunnen aanbieden aan nog een aantal scholen uit de omgeving.

Eekhoorns

Clarence Wever, Paul Smits en (sinds 2020) Merel Molenaar

In 2001 zijn we begonnen met de eekhoornmonitoring in de AWD.

In 2024 hebben wij nesten gezien bij het begin van de Pannelandeweg en nabij het Pannenkoekenhuis (totaal drie). Deze zijn er het hele jaar geweest.

Verder hebben wij één nest gezien bij de ingang van de Zandvoortselaan in de dennenstrook. Bij de ingang van de Oase, langs de beukenlaan drie nesten en ook één boven het vlonder pad. Ook veel vraat geconstateerd in de buurt van de nesten, een signaal dat eekhoorns aanwezig zijn.

In 2024 verder weinig nesten dus ook weinig eekhoorns.

Er zijn dus nog steeds weinig eekhoorns. Ze zijn er gelukkig nog wel. Wij krijgen af en toe waarnemingen van eekhoorns door van boswachters en van de gastvrouwen en – heren.

Wij hebben zelf eekhoorns gezien bij Pannenland, Dennenstrook langs Bentveld, bij Museumduin, ingang Oase. Op overige plaatsen waar wij eerder eekhoorns tegenkwamen, hebben wij ze dit jaar niet gezien.

(Een eekhoornnest, centrum is helemaal dicht)

Hoogtepunten

- Wij hebben geen publicaties ingezonden.
- In 2022 is er een eekhoornbrug (touwbrug) over de Vogelenzangseweg bij de ingang Oase geplaatst. Wij hebben geen signalen gekregen dat hier al eekhoorns overheen gelopen zijn.
- Vanwege het weinige aantal eekhoorns in de AWD hebben wij wederom geen eekhoorn-excursie gegeven.

Mocht er iemand een eekhoorn zien, kunnen jullie dat dan doorgeven. We willen graag weten: de locatie, het tijdstip en wat zij aan het doen waren. Emailadres is bekend bij

vrijwilligers@waternet.nl

Gastheren en gastvrouwen AWD

Lenneke Lennings, Annemarie Kesseling, Hans Hagebout

In 2024 hebben we afscheid moeten nemen van Ruud van Doorn. Een paar maanden later hebben we heel plezierig kennis gemaakt met onze nieuwe coördinator Saskia Wierda-Riemer. Ook hebben we afscheid genomen van Ron Bolland en Ad Ulijn, het wordt hoog tijd dat er uitbreiding komt. Het begin is er al met onze nieuwkomer derde Hans (van Zwol). Ook Annet Kock is na een periode van afwezigheid weer terug in ons midden.

Hoogtepunten uit het afgelopen jaar waren er veel:

- De introductie van Miep (het mobiel informatie en educatie project). Miep is een elektrische bakfiets, we zijn nog aan het denken over meer goeie manieren om haar in te zetten.
- Met de nieuwe app Rondje AWD kunnen mensen hun wandeling tracken, zodat er een goed beeld ontstaat welke wegen de bezoekers zoal bewandelen. In het begin werd die veel gebruikt, misschien wel door de gratis consumptiebon die met kreeg tijdens de actieweek. Maar ook daarna hoorden we van mensen dat ze de app aan hadden staan.
- Zondag 22 september was het Nationale Kraanwaterdag waarbij een aantal van ons hebben geassisteerd. Er was een korte puzzeltocht voor de kinderen uitgezet. Bij het inleveren van de juiste antwoorden kregen de kinderen een lekker ijsje. Het was mooi weer en dat bracht veel kinderen met hun ouders naar de AWD. Er werd enthousiast mee gepuzzeld.
- Op 17 december waren alle vrijwilligers uitgenodigd voor een informatieve avond in Vogelenzang. Na een overheerlijk stamppottenbuffet nam Koos Biesmeijer, wetenschappelijk directeur van Naturalis, ons mee in een leuk en open gesprek over natuur en biodiversiteit en in het bijzonder binnen de AWD.
- De lichtjeswandeling van 21 december was ondanks de enorme regenbui een groot succes. Het was een sprookjesachtig geheel zo helemaal in het donker met hier een daar een licht om de weg te wijzen. Bij terugkomst was er erwtensoep, glühwein en een broodje worst, die gelukkig lekker droog in het bezoekerscentrum konden worden opgepeuzeld.
- Er is ook een ergernis en die betreft het telkens weer uitvallen van de betaalautomaten. Het is niet onze taak om bezoekers daarmee te helpen, maar het is wel erg ongestemd om dat niet te doen! Gelukkig wordt er in de loop van 2025 een nieuw parkeersysteem geïnstalleerd. We hebben goede hoop.

Bezoekers zijn altijd vriendelijk, de een is in voor een praatje (welke vogels zijn er te zien, soms vertellen we wat over de waterwinning), de ander heeft een vraag (kunnen we herten tegenkomen, waar zijn de vossen, waar zijn de bunkers) en de derde loopt na een groet meteen door. We vragen vaak hoe de wandeling geweest is, daar krijgen we altijd een positieve reactie op, zo nu en dan een enthousiast verhaal en soms zijn mensen de weg kwijtgeraakt, tja je mist zomaar een paaltje als je aan het kletsen bent... Soms waarschuwen we mensen die met hond of fiets de duinen in willen. Mensen met hond kunnen we bij de Oase gelukkig verwijzen naar Leyduin. We bieden bezoekers vaak het kwartaalblad Struinen aan, mensen stellen dat meestal op prijs. Er blijken nog voldoende bezoekers te zijn die het niet thuisgestuurd krijgen!

We gaan ervoor in 2025!

Grenspalen

Joost Veer

Soms kan iets wat onbeduidend lijkt toch plotseling interessant worden om te onderzoeken. In 2024 viel die eer te beurt aan een flink aantal gietijzeren palen die tussen de Zilk en ingang Pannenland staan. Uit eerdere inventarisaties was al bekend dat langs de binnenduinrand ruim 40 paaltjes stonden. Verder was er eigenlijk niets bekend over. Niet wanneer ze gezet zijn, maar gelukkig staat er wel GW Amsterdam op. Dus daarmee weten we in ieder geval de partij die ze heeft laten zetten toen.

Eenzelfde type paal is ook te vinden rondom het terrein waar het van Limburg Stirum kanaal in aangelegd is, maar die hebben tenminste nog een meegegoten nummer op de paal waardoor je weet of ze er allemaal nog zijn (natuurlijk niet). Nog belangrijker bij die palen; er is een kaart uit 1910 te vinden in het Archief van het Hoogheemraadschap van Rijnland waar ze allemaal op hun oorspronkelijk locatie staan. Van die aan de binnenduinrand was er nog geen archiefmateriaal gevonden, maar een speurtocht in het Archief van Amsterdam gaf hoop. Tegenwoordig mag je namelijk kosteloos een (beperkt) aantal documenten laten scannen, en dat kan heel makkelijk vanachter de computer thuis. Dit leverde 2 waardevolle documenten op:

Eentje waarin de GW in 1931 vraagt aan het kadaster om het terrein tussen de provinciegrens tot landgoed Vogelenzang van **meer** grensmarkeringen te voorzien. Helaas zonder kaart waar op dat moment dan wel palen stonden, en ook geen eindresultaat van de verbeterslag.

Gelukkig, gaf het 2^e opgevraagde stuk wel heel veel informatie. Dat stuk ging over een grenscorrectie tussen Landgoed Vogelenzang en de GW, uitgevoerd tussen 1939 en 1947. Hierbij zaten kaarten uit 1939 van het gebied tussen de provinciegrens tot ingang Pannenland, met daarop de bestaande grenspalen (zie uitsnede). Niet alleen de gietijzeren palen stonden in hierop maar ook nog wat andere stenen en houten palen. Kortom, dat alleen was al reden om dit stuk nog eens nader te inspecteren. Wat op die kaart ook opviel was dat de ijzeren palen genummerd waren.

Uitsnede grenscorrectie

Een kritische blik op wat oude foto's maakte duidelijk dat tenminste 1 paal bij de parkeerplaats Pannenland inderdaad nu nog een nummer had, en dat die paal & nummer nog klopt met het

kaartmateriaal!. Dit nummer was er op geverfd, en niet in het metaal meegegoten. Zouden de andere palen dan ook nog een nummer hebben? En zouden ze dan allemaal nog terug te vinden zijn? Het archiefstuk had geen kaart van de uiteindelijk gemaakte situatie, dus dat werd speuren en opmeten.

Om maar met de teleurstelling(en) te beginnen: De meeste palen die gevonden zijn staan aan de buitenzijde van het hertenhek. Je weet dan wel *waar* ze staan, maar een goede inspectie is niet mogelijk. Ook begint het terrein hoe zuidelijker je komt een aardig ondoordringbaar oerwoud te worden: adelaarsvaren, en bramen staan metershoog, en dat aan weerszijden van het hek. Toch konden veel palen al wel terug gevonden worden, maar helaas geen sporen van nog oudere stenen palen. Wellicht dat via de bollenvelden de strook achter het hek nog eens beter afgezocht kan worden.

Wat de inventarisatie tot nu toe wel opleverde waren 39 palen in het Noord-Hollandse deel. De makkelijk bereikbare palen nabij ingang Panneland waren via een omweggetje via het terrein van het landgoed uiteindelijk wel te inspecteren. En inderdaad, ook die hadden nog verfrestanten. Ze waren niet allemaal even eenvoudig te ontcijferen vanwege afgebladderde verf, roest en algen maar het nummer staat erop, en ze staan op volgorde.

Één van de gevonden grenspalen

Kennelijk zijn deze ijzeren palen met de grenscorrectie dus niet alleen gerooid en verzet naar hun nieuwe locatie, maar is er ook bewust op de juiste volgorde gelet, iets wat niet geheel vanzelfsprekend is. De speurtocht naar dit stukje grens is daarmee nog niet ten einde. De andere palen moeten nog bezocht worden, maar dan via de goede kant, en doordat we nu de nummering weten, is ook duidelijk dat een paar paaltjes nog vermist zijn. Misschien dat die ook nog opduiken.

Ook in het strookje duin tussen de N206 en de bollenvelden staan nog van dezelfde palen. Hier is geen nummer meer op te vinden. Er zouden hier eerder 7 palen te vinden zijn, maar 3 ervan stonden op de plek van de oude sportvelden en het depot van de provincie Zuid-Holland. Met de ontwikkelingen van een nieuwe woonwijken en totale make-over van de sportvelden zijn (tenminste) 3 palen verdwenen. Deze hele ontwikkeling van dit stukje dorp is ook archeologisch onderzoek gedaan, en zou je ook een deugdelijke inventarisatie van andere objecten van enige ouderdom en met cultuurhistorische waarde verwachten, maar helaas is niets gemeld over de grenspalen. Bij de gemeente wist men ook van niets, dus waarschijnlijk zijn ze bij de oud

ijzerboer beland. Langs de bollenvelden waren tot mijn verrassing nog 6 gietijzeren grenspalen te vinden, dus uiteindelijk heeft de speurtocht aldaar toch nog nieuwe palen opgeleverd. Ik vermoed dat er nog meer gestaan hebben, dus als iemand nog ergens in tuinen of ander plekken zo'n paal tegenkomt...tips zijn altijd welkom.

Historie

Antje Ehrenburg en Christien Kemp-van der Mije

Historische werkgroep Amsterdamse Waterleidingduinen

Onze werkgroep gaat zijn /haar 22ste jaar in.

De aanleiding voor het oprichten van de historische werkgroep was de grote expositie in het bezoekerscentrum Oase (samenvallend met 150 jaar drinkwater):

Van nul tot nu, 2000 jaar historie van de Amsterdamse waterleidingduinen geopend op 1 juli 2003.

De jaren daarna hebben wij veel gegevens, foto's ontvangen maar ook uitgewisseld naar verschillende personen of organisaties t.b.v. publicaties of exposities.

Wij merken dat vele mensen met veel kennis van het duin, de vogels, de bunkers, het veranderde landschap, ouder worden maar toch behoefte hebben hun duinervaringen met ons te delen.

Dat is een van de redenen dat wij in 2024 verschillende personen hebben geïnterviewd met zeer verrassende gegevens.

Wij zijn op bezoek geweest bij:

- Jos Laarman in Zandvoort
Altijd in het duin gewerkt. Vanaf 1960 tot 1985 helmplanten, aanleggen kanalen, uitbaggeren, zandauto's vullen, noritputten leeghalen en uitstrooien op de Blauwe weg.
Zijn vader was Arie Laarman:
Arie was vanaf 24 maart 1946 duinwachter bij GW tot 18 september 1967 en woonde met zijn gezin met 12 kinderen in de dienstwoning Zandvoortselaan 130 Zandvoort.
- Frits van Daalen in Haarlem
Natuurfotograaf (vogels, landschappen)
Redactie van het Vogeljaar, Vogelbescherming, en oprichter van het Natuur Fotografen Gilde (NFG).
Hij kwam vanaf 1958 wekelijks in het duin en maakte verschillende rondes, alleen of met andere vogelaars zoals Cornet en Strijbos.
- Mary Lammers uit Velserbroek
Zij heeft een tijdje voor Waternet gewerkt, net als opa en vader (hun hele werkende leven).
Opa Johan Lammers: in dienst 1906 -1946 algemeen medewerker GW, woonde op Koekoeksduin
Vader Piet Lammers: in dienst GW 1950- 1 mei 1981 Amsterdamse Waterleidingduinen, terreinwerker C, later B, later filterwachter B. Ze woonden o.a. in een dienstwoning Leidsevaartweg 57 Heemstede (waar Mary is opgegroeid).

Jos Laarman

Dit waren slechts kleine fragmenten uit de interviews.

Verder heeft Sjaak Hoeks zich ontfermd over de terugplaatsing van een grenspaal (replica) in het duin, de historie hierachter zijn we nog aan het uitzoeken.

Wij, als Histo werkgroep zijn op zoek naar personen die hun verhaal over het duin met ons willen delen. Emailadressen zijn op te vragen bij de vrijwilligersbalie.

Zandvoortselaan 30, Zandvoort

Houtzwammen

Ton van Velzen

Elke herfst gaat op dinsdagochtend de Houtzwammengroep van de KNNV afdeling Haarlem in de Amsterdamse Waterleidingduinen op pad. Ook in oktober van het afgelopen jaar was de harde kern van 8 tot 10 mensen, van doorgewinterde en ook iets minder ervaren liefhebbers, weer klaar om op een stuk of tien plekken op het terrein van Waternet naar paddenstoelen op, bij of zelfs in hout te zoeken. Elke week wordt een van de negen vaste locaties, van Adamsstort tot Zeerust, afgezocht en dat al vele jaren. Het seizoen begint half oktober en loopt, met een onderbreking rond Kerstmis, door tot half maart.

Ook voor de paddenstoelen geldt dat 2024 een ongewoon jaar was: op ongewone momenten was het lang nat of juist droog. Wat dat betreft verschilt het beeld bij bijvoorbeeld insectentellers en paddenstoelentellers waarschijnlijk niet heel erg. De Houtzwammengroep bezoekt vooral de bosachtige delen van het oostelijk deel van de AWD. Daar is het water niet blijven staan zoals dit jaar vooral in het zuidelijk deel lang wel het geval was. Toch reageert ook het ecosysteem van het duinbos op de bijzondere weersomstandigheden. Zonder met allerlei cijfers te komen kan toch gezegd worden dat er op de meeste plekken minder aantallen en ook minder soorten werden gevonden. Het viel vooral op dat veel soorten zich wat later dan gewoonlijk lieten zien. Om toch een paar getallen te geven: het hoogste aantal soorten dat we bij een bezoek aan een locatie vonden was 69, vaak 30 of 40, maar het laagste was slechts 20 soorten (op 10 december). Dat geldt als relatief kleine aantallen.

Het aantal zeldzame vondsten is echter opvallend, mede dankzij kenner en fotograaf van 'het kleine spul', Jan Bischoff-Tulleken, met prachtige namen van schitterend mooie zwammen als Dennenrijpkelkje, Spatelharig Elfendoekje of Rozeblauwig waskorstje.

Het Gewimperd meniezwammetje heeft een vruchtlichaam van 3 tot 5 mm doorsnede.

Gewimperd meniezwammetje (foto Jan Bischoff)

Spectaculaire vondsten voor wie het ziet maar eigenlijk alleen goed te zien als je takken omdraait of stammen omrolt en met een loep kijkt. En in veelal de helft van de gevallen alleen op naam te brengen met behulp van de microscoop (thuis, dus) plus een stapel boeken.

Wat zijn nou precies houtzwammen? Dat is niet een heel specifieke groep paddenstoelen zoals een bepaalde vormgroep of geslacht. In de praktijk richt deze werkgroep zich op een biotoop waarin struweel en opgaande bomen aanwezig zijn en in de AWD is dat dan vaak (maar niet altijd) op min of meer voedingsarm, kalkrijk zand in halfopen tot dicht duinbos en langs lanen.

Wat misschien opvallend anders is, is dat wij naast gewone (en minder gewone) hoed-en-steel paddenstoelen ook veel korst- en buisjeszwammen tegenkomen en ook het al eerder genoemde 'kleine spul' veel zien waaronder veel zakjeszwammen en slijmzwammen. Aan zeldzaamheden en bijzondere soorten geen gebrek, ook niet in een wat minder paddenstoelenseizoen als 2024.

Mocht je interesse gewekt zijn en zou je mee willen doen, dan kan de Houtzwammengroep van de KNNV Haarlem best weer versterking gebruiken! Van half januari tot half maart gaan we weer verder.

Ton, ook namens Agaat, Alfons, Chris, Jan, Jeanette, Leo, Riek, Ton, Wim

Libellen

Marja en Frans Koning

Het libellenjaar 2024 heeft minder getelde individuen opgeleverd dan het jaar 2023. Werden er in 2023 6.726 individuen geteld, in 2024 waren het er 5.725. Hierbij moet opgemerkt worden dat niet alle routes door ziekte even vaak geteld zijn als in het jaar ervoor. Erg jammer, maar er kan nu niets meer aan gedaan worden. Dit jaar zullen we erop letten dat de routes bij ziekte door andere tellers bezocht zullen gaan worden.

Wat zijn zoal de resultaten van het tellen vergeleken met het jaar 2023:

Laten we beginnen bij het positieve: Allereerst is het aantal Gewone pantserjuffer, Paardenbijter, Vuurlibel, Bloedrode heidelibel en Bruinrode- en of Steenrode heidelibel en Gevlekte witsnuitlibel omhooggegaan, waarbij vooral de Vuurlibel het heel goed heeft gedaan.

Veel soorten zijn ongeveer gelijk gebleven maar het is niet allemaal hosanna. Er zijn ook soorten flink in aantal achteruitgegaan zoals de Azuurwaterjuffer en Grote roodoogjuffer. Die laatste soort werd slechts 23 keer geteld. Het hoogtepunt van laatstgenoemde soort lag in 2015 met bijna 600 individuen. Dramatisch dus die achteruitgang. Gedeeltelijk komt die daling door het tellen bij het Oosterkanaal, maar door de afgetrapte kanten van de oever kan daar niet gelopen en daarvandaan dus geteld worden. Nu moet het vanaf het pad. Hiervandaan is niet over en door het hoge riet te kijken. Ook de aantallen van de Viervlek is ten opzichte van 2023 afgenomen, en wel met ruim 50 %.

Interessant is dat op route Astridsdrieffje voor het tweede jaar op rij de Zuidelijke heidelibel gespot is. Geen makkelijke soort om die tussen al die andere heidelibellen op te merken. Maar met behulp van het fototoestel is de vondst weer bevestigd.

Nieuw is de komst van de Gaffelwaterjuffer die in het zuidelijk deel van het terrein is gespot, echter nog niet op de routes. Extra goed opletten dus.

Het totaal aantal soorten in de Amsterdamse Waterleidingduinen was ook dit jaar weer 25. De afgelopen 10 jaren waren er jaren met 26, 27 en tweemaal zelfs met 28 soorten, maar de meeste jaren is 25 een mooi aantal

Micro-organismen in de AWD

Bas Kooijman

Na jaren van monitoring, dat geleid heeft tot duizenden foto's van micro-organismen uit o.a. de ADW en de Hollandse Duinen, heb ik in 2024 een periode ingelast voor analyse om in de komende periode de vraagstelling aan te scherpen. Deze analyse is vooral gedaan in de context van de Dynamische Energie Budget theorie, waarin ik inmiddels 45 jaar werk. De theorie gaat over de processen van voedsel/substraat/nutriënt opname en gebruik door organismen, gedurende hun hele levenscyclus in een variabel milieu. De monitoring en de analyse mogen voor velen ver uit elkaar liggen; in mijn artikel in Hollands Duin "Van duinwandelen naar kijken en vragen stellen over wat groeit en bloeit" heb ik geprobeerd deze activiteiten dichterbij elkaar te brengen. Zie [643026](#).

Lamellenmodderkreeft, Zwarteveld AWD

Meer in het bijzonder heb ik voor watervlooien en verwanten het artikel "[The comparative energetics of branchiopods: Adaptations to volatile environments - ScienceDirect](#)" geschreven in het tijdschrift Ecological Modelling. Dit zal voor velen wat zware kost zijn, sorry hiervoor; Branchiopoden is de groep waartoe watervlooien behoren, maar bevat ook b.v. de pekel-kreeftjes die in zoutmeren leven; welbekend bij aquarium-liefhebbers. Voor mij was het een mooie toepassing van waarnemingen die ik in de AWD gedaan heb: waarom maken sommige soorten veel kleine eieren en andere paar grote. Waarom groeien en reproduceren sommige soorten snel, maar andere veel minder. Waarom is de grootte van pasgeborenen gekoppeld aan die van het volgroeide dier bij soorten in sommigen subgroepen, maar niet in andere subgroepen van de branchiopoden. Wat hebben respiratie, reproductieve en levenslengte met elkaar te maken. Dit soort vragen mogen academisch lijken, maar zijn van belang om de snappen hoe het voorkomen in het veld verband houdt met eigenschappen van soorten; voor mij een essentieel aspect van het monitoren.

De **lamellenmodderkreeft**, *Lathonura rectirostris*, ligt doorgaans op zijn rug op de bodem van zeer ondiepe watertjes. Dit staat haar toe het plankton zeer dicht bij de bodem te filteren. Zoals de meeste watervlooien zijn ze parthenogenetisch: vrouwtjes krijgen vrouwelijke jongen zonder dat er een mannetje aan te pas komt. De eieren in de broedbuidel zijn goed zichtbaar. Foto uit het Zwartevelde, AWD.

Natuurgidsen vroege vogels

Huib Koel

De wandeling voor Vroege Vogels is op elke tweede zondag van de maand, bij zonsopkomst. De startplek is wisselend. Kijk voor het programma op www.vroegevogelswandeling.nl.

Loopt u een keer mee? In 2024 waren de natuurgidsen: Kees Langeveld, Huib Koel, Wilma van den Heuvel en André Dijkstra. De gebruikte foto's zijn gemaakt door: Wilma van den Heuvel en Hans Cornet.

Januari 2024

Op een donkere ochtend in januari stond een grote groep deelnemers (veel nieuwe gezichten!) klaar voor een lekkere duinwandeling. De groep was zo groot dat deze in tweeën werd gesplitst. Huib liep met de klok mee en Kees deed ongeveer dezelfde route maar dan tegen de klok in. De wandeling in januari is speciaal: het is de enige keer dat er vertrokken wordt vanaf de ingang Oranjekom. En dat biedt genoeg onderwerpen om kort of iets langer bij stil te staan:

- De vinkenbaan van Zeerust: een populaire hobby uit de 18de en 19de eeuw, die veel kleine zangvogels het leven kostte.
- De verdeelvijver met toevoersloot: de AWD is een industriegebied
- Het vogeleiland: aantrekkelijk voor wintergasten
- De pollenberg/museumduin: bunker om kunstschaten op te slaan
- en de Oranjekom, waar de waterwinning ooit begon

Februari 2024

In februari stonden circa 25 deelnemers op een druilerige, vroege zondagochtend klaar voor een wandeling vanaf ingang bij De Zilk. In de verte hoorden we de zang van de zanglijster. Eén van de kenmerken - volgens bioloog Jac. P. Thijsse - dat het voorjaar aanstaande is. De gidsen Kees en Huib besloten dit keer met één groep op stap te gaan, richting het noorden.

Allereerst liepen we door de verdorde resten van de adelaarsvaren, met uitleg dat dit een kenmerkende plant is van de kalkarme oude duinen. Vervolgens, na het passeren van de kalkgrens, het verhaal over het belang van de grijze duinen. Open stukjes duin, deels bemost en hier en daar een pol gras. Februari is echt de maand om de diverse mossen eens nauwkeuriger te bekijken, zoveel verschillende tinten groen (en grijs). Rendiermos, duinsterretje, echt zandhaarmos en grijze bisschopsmuts zijn de kenmerkende soorten. Met een loop zie je pas goed hoe mooi zo'n mosje is.

De grijze duinen zoals die langs de Nederlandse kust voorkomen zijn op Europees niveau uniek. Vandaar dat het beheer gericht is op het in stand houden c.q. uitbreiden. Waternet doet dit door stuifkuilen aan te leggen. De specifieke kenmerken: stuifduintjes van zand, met hier en daar het blond gekleurde helm. Zandzegge dat alles doet om het stuivende zand vast te leggen en buntgras dat die taak vervolgens overneemt. Waar de wind het zand wegblaast, komen schelpen, wortels en stenen bloot te liggen.

Echt Judasoor

De bemoste duinhellingen geven een schitterend palet aan groen/grijze kleuren, met hier en daar plekken oranje van de sporenkapsels. In het doosje worden de sporen van het mos gevormd. Zodra ze rijp zijn, gaat het huikje er af en kunnen de sporen zich verspreiden.

Ruim twee uur later arriveerde de groep na een fraaie wandeling tevreden bij de ingang. De totale afstand bedroeg 5 km. Ook de geboren Hillegomse, maar al jaren woonachtig in British Columbia (Canada) had genoten.

Maart 2024

Op een bewolkte, droge maar frisse zondagochtend in maart stonden 35 personen klaar voor de wandeling vanuit ingang Zandvoortselaan. Helaas had gids Kees Langeveld zich in het aanvangstijdstip vergist en ging Huib met een grote groep van start.

De wandeling liep over de Doktersdrift richting de Stokmansberg. Na het verhaal over de ontstaansgeschiedenis van het landschap in Zuid-Kennemerland vonden we aan de voet van de Stokmansberg een kadaver van een damhert. Dat vormde gelijk de aanleiding voor het verhaal over de damhertenproblematiek: er is een tekort aan voedsel, met name in de winter, voor de huidige populatie. Het aantal damherten daalt inmiddels door het gevoerde beheer, maar is nog lang niet op het gewenste niveau.

Onderaan het Noordoosterkanaal kwam de waterwinning aan de orde: het duingebied is eigenlijk een groot industriegebied. We hoorden geweigekletter van twee damherten die het met elkaar aan de stok hadden. Wellicht een oefening voor de herfst?

We volgden het pad omhoog richting de rozenberg. Bijna aan de top zagen we de vroegeling, de draba verna, in bloei. Helaas was het uitzicht beperkt: het was niet geheel helder. Tata Steel was slecht beperkt zichtbaar en ook de Noordzee bleef in nevelen gehuld.

April 2024

Bijna dertig mensen stonden in april al vroeg klaar voor de voorjaarswandeling. De groep van Kees koos voor een echte duinwandeling, Huib ging met circa de helft eerst een rondje Huis te Vogelenzang doen, mede vanwege de bloeiende stinzenplanten. De wilde hyacint deels in bloei en deels in knop, en de stengelloze sleutelbloem op de zichttas.

Kees had een jonge deelnemer met scherpe ogen in de groep. Als na honderd meter zag hij op landgoed Vogelenzang een vos wegsprinten door het bos. Kees volgde het pad langs het raster naar het zuiden. Duidelijk is het verschil te zien tussen het landgoed achter het hek, waar

uitbundig look-zonder-look, speenkruid en hondsdrif stonden te bloeien, en de spaarzame ondergroei in de AWD.

Het verste punt was bij De Kom, een plaats waar je vanuit de AWD een mooi uitzicht hebt over de bollenvelden langs de Tweede Doodweg. De veldleeuwerik, die ik eerder die ochtend hier nog had gehoord, hield zijn snavel toen de groep arriveerde. Dat werd ruimschoots goedge maakt door de twee of misschien wel drie nachtegalen die aan de duinrand zongen. In de het bollenland zagen we een haas, een vaste bewoner van de bollenvelden, net als de veldleeuwerik. Vanaf De Kom liepen we het duin in om via een andere route naar de ingang terug te keren.

Huib liep een rondje door het park van de buitenplaats Huis te Vogelenzang om via de paardeningang naar het Vinkenveld te lopen.

Mei 2024

Door de historisch hoge waterstand, vanwege de overvloedige regenval in de afgelopen winter, lag een wandeling in de maand mei naar het Haasveld voor de hand. Dit vroegere landbouwgebied was in de afgelopen jaren helemaal verdroogd. Lege greppels in het landschap wezen op lang vervlogen tijden dat het duinwater nog moest worden afgevoerd. Maar nu stond het Haasveld grotendeels onderwater. Met als gevolg dat vele soorten steltlopers en plevieren voedsel zochten in het plasdrasgedeelte.

Het haasveld

Er werd gelopen in twee groepen: Wilma van den Heuvel en André Dijkstra namen de ene helft onder hun hoede, Huib Koel de andere. Door de historisch hoge waterstand, vanwege de overvloedige regenval in de afgelopen winter, lag een wandeling naar het Haasveld voor de hand. Dit vroegere landbouwgebied was in de afgelopen jaren helemaal verdroogd. Lege greppels in het landschap wezen op lang vervlogen tijden dat het duinwater nog moest worden afgevoerd. Maar nu stond het Haasveld grotendeels onderwater. Met als gevolg dat vele soorten steltlopers en plevieren voedsel zochten in het plasdrasgedeelte.

Juni 2024

In de maand juni werd er door Kees een 'zeedorpenwandeling' gemaakt, door de Zuidduinen van Zandvoort naar het strand. Wilma van den Heuvel en André Dijkstra liepen met een groep een fraaie route door het duingebied. Het vertrek was om half zes. Kees: 'Het Fakkelfras stond er prachtig bij in de AWD, net als de Zachte dravik. Bij de 'terugspringkuil' van de damherten

verlieten wij de gebied van de waterleidingduinen.

Direct buiten het hek stond het slangenkruid te bloeien, en even verderop de hoge keizerskaars. Veel kenmerkende planten van het zeedorpenlandschap hebben we in bloei gezien: nachtsilene en kegelsilene, grote ratelaar, zwenkdravik, wit vetkruid en echt bitterkruid. De bloemenrijkdom en weelderige vegetatie was een groot contrast met de AWD, waar de duindoornstruwelen geleidelijk beginnen te herstellen van de damhertenvraat.

In de struwelen buiten de AWD hoorden we op verschillende plaatsen de nachtegaal. Ook de grasmus, braamsluiper, fitis en tjiftjaf lieten zich horen. De kardinaalsmutsen die ingesponnen waren geweest door de stippelmotrupsen, liepen weer uit. De rupsjes zijn inmiddels verpopt. We hebben er drie uur lang met volle teugen van genoten. Half 9 waren we terug bij de ingang.'

Zuidduinen Zandvoort

Juli 2024

Op een fraaie zondagochtend in juli, om half zes, stonden circa 30 belangstellenden klaar voor een wandeling voor vroege vogels. Kees nam een groep mee richting het Eiland van Rolvers, en Huib ging richting het Zegveld om daarna de exclosures op het Pannenland te bezoeken. Doordat het park van de buitenplaats Huis te Vogelenzang nauw aansluit bij het binnenduinbos van de AWD is goed het effect van de begrazing te zien.

Er was aandacht voor de verschillende boomsoorten aan de binnenduinrand, al lopend door het Bos van Verrassing. Bij een majestueuze Grove den hoorden we een alarmroep van een mees. Het bleek een kluifmees te zijn die voedsel zocht tussen de naalden in de kroon van de den.

Bij de exclosures - het uitgerasterde deel waar de damherten niet kunnen komen - was goed te zien wat de nadelen én voordelen zijn van begrazing. Planten die je nergens niet meer tegenkomt in de duinen (valse salie, ossentong, slangenkruid, teunisbloem, toortsen, grote tijm, rolklaver) staan daar uitbundig te bloeien. Maar ook de grassen staan hoog! Vandaar dat het beheer in de AWD wordt aangepast: een schaapherder trekt deze zomer met een kudde het duin door om de vergrassing tegen te gaan.

Augustus 2024

De kopjesduinen gingen nog schuil onder een dekentje van ochtendnevel toen we om 6 uur vertrokken vanaf ingang De Zilk. Prachtige zonsopgang, de fotografen in het gezelschap van 20 wandelaars konden fraaie plaatjes schieten.

Het is augustus, de bloeimaand van de struikhei, dus het lag voor de hand dat we naar 't Heitje liepen. De heide binnen het afgesloten deel (de exclosure) stond volop in bloei, maar dit jaar zagen we ook bloeiende heide buiten de exclosure. Dat is een duidelijk teken dat er minder

damherten zijn. Een van de jeugdige deelnemers heeft overigens de stand bijgehouden: aan het eind van de wandeling had hij toch nog 68 damherten geteld.

September 2024

Op een windstille septemberochtend met een aangename temperatuur verzamelden zo'n 25 personen om zeven uur 's ochtends bij de ingang aan de Zandvoortselaan. Het herfstseizoen heeft aantrekkelijke onderwerpen voor een natuurwandeling: paddenstoelen, vruchten & zaden, vogeltrek, bronst van damherten en spinnen!

Hoe bouwt een spin een web?

Huib koos dat laatste onderwerp als thema. Deelnemers die hiervan griezelden gingen met Kees op pad. De route van Huib ging over de Doktersdrift naar het ecoduct.

Na enige theoretische uitleg over 'wat kenmerkt een spin' en de 'plek van de spin in het dierenrijk' werden de deelnemers aangemoedigd om vooral goed te kijken of ze geen spin c.q. web zagen. Door de warme nacht was er weinig dauw, en zijn de spinnenwebben lastig te vinden. Maar een hangmatspin bleef niet onopgemerkt.

Bij de stenen brug over het kanaal, op de terugweg zagen we diverse brugspinnen en kruisspinnen. Huib besloot de excursie met een uitleg (met touwtjes gespannen tussen de dennenbomen) over hoe een spin een web maakt.

Oktober 2024

Op een stormachtige, natte herfstochtend in oktober stonden circa 30 personen om acht uur klaar voor een lekkere herfstwandeling vanaf Panneland. Ging het vorige maand vooral over spinnen, nu stonden paddenstoelen en de bronst van damherten centraal. Beide gidsen, zowel Kees Langeveld als Huib Koel, hadden een geweistang meegenomen. Ze zijn zwaarder dan menigeeen verwacht en door het damhert goed bruikbaar in de gevechten om de hinde.

Er werd gewandeld in twee groepen: Kees ging rechtsaf naar het Vinkenveld om vervolgens de Berg van Mikwel te beklimmen, waar de jagers zich in een ver verleden oefenden in het goed kunnen mikken.

Huib ging met zijn groep voor een rondje om de 'Graaflandsbergen', vernoemd naar Jacob Graafland, bewoner rond 1700 van het Teylingerbosch.

De grote parasolzwam is momenteel een van de meest voorkomende paddenstoelen in het duingebied. Beide groepen zagen ze in diverse stadia, soms alleenstaand, soms in een

heksenkring. Bij de berkenbomen aan de zuidkant van de enclosure stonden enkele fraaie vliegenschimmelen.

Berg van Mikwel

Bij de uitleg over de soorten en kenmerken van paddenstoelen hoorden we op de achtergrond al het gebul van de damhertmannetjes. Even verder zagen we een stuk of zes mannetjes ieder bezig met het afbakenen van het territorium. Een ondiepe kuil graven met de voorpoten en dan in de kuil urineren. Het kwastje helpt om de urine te verspreiden. Blijkbaar lag een territorium te dicht bij een ander. Twee imposante mannetjes kregen het aan de stok. Het gekletter van de geweien was goed hoorbaar.

November 2024

In november was het echt herfstweer, met een grijze hemel en gele blaadjes aan de berken. De 40 deelnemers werden opgesplitst in twee groepen. Kees deed een standaard wandeling en André ging voor de wandeling naar de Van Limburg Stirum-vallei.

De groep André liep eerst richting het zweefvliegveld en via de Narcissenkrocht - de bollenteelt in de jonge, kalkrijke duinen heeft nooit veel voorgesteld - naar de Haasvelder Kijkberg. Die heuvel - volgens het fraaie boek 'Lezen in het Duin' 22 meter hoog - werd beklommen voor het fraaie uitzicht.

De kardinaalsmuts kleurt prachtig rood. Kees peuterde één vruchtje met een zakmes open. Onder het vergrootglas was de geelgroen kiem al zichtbaar, een vooruitblik op het voorjaar. Maar zover is het nog niet. De wintergasten zijn gearriveerd. Groepen ganzen vlogen gakkend over in V-vorm, echt zo'n aankondiging dat het einde van het jaar nadert.

Leuke soorten die in en rond de VLS-vallei gevonden werden zijn de eetbare zandslak, het zandtulpje - groeiend op rottende helmwortels - en de bleekgele droogbloem. Die laatste plant houdt van vochtige omstandigheden en had het hier dus enorm naar zijn zin. Via de weg liep de groep van André terug naar de ingang.

De groep Kees vervolgde de weg via het Kabouterdorp naar de Groene kijkberg. Die geeft een fraai uitzicht over het Vogelenveld. Het lijkt net een Afrikaanse savanne. Een grote groep kramsvogels streek neer op de meidoorns onderaan de helling. Even een moment genieten van het uitzicht en de rust. De groep Kees was na twee uur weer terug bij de ingang. De groep André deed er bijna een uur langer over, maar die hadden dan ook een tocht gemaakt van 9,5 km.

December 2024

Het was een frisse - een graad of vijf, zes - en een bewolkte, regenachtige decembermorgen toen we in een groep met circa 15 deelnemers vertrokken van de Zandvoortselaan. We gingen voor een rondje 'onderlangs/bovenover'. Langs de kanalen, om het Museumduin heen en dan de duintop op. In het eerste uur regende het heel lichtjes, later werd het droger. Kees, Huib en André waren de gidsen.

Er werd veel naar vogels gekeken op deze wandeling: de wintergasten - vogels die in het Noorden van Europa broeden en hier overwinteren - waren al gearriveerd. Maar ook andere gevleugelde trokken de aandacht. Bij de brug over het Noordoosterkanaal vlogen twee aalscholvers weg. Er zwommen kuifeenden en twee dodaars.

Bij het watervalletje in het Barnaartkanaal - altijd even kijken of er geen waterspreeuw zit - stond een grote zilverreiger te wachten op een langs zwemmende vis. Het gaat goed met de zilverreigers. We zien ze steeds meer in de polders van Zuid-Kennemerland maar nu ook al in het duingebied.

Aan de oostkant van het Van der Vlietkanaal zagen we de eerste grote zaagbekken. Drie vrouwelijke exemplaren zwommen van ons weg. Bij de abelen stond uitgebloeid wild kattenkruid, een verwilderde tuinplant die in de bloeiperiode veel nectar geeft voor insecten.

In het tweede stuk van het kanaal zagen we naast de kuifeenden ook het mannetje van de grote zaagbek. Verder nog een slobbeend. Het hoge geluid van het mannetje wintertaling was duidelijk hoorbaar en even later zagen we ze zwemmen tussen de wilgentakken die in het water hingen. Ook met de wintertaling, een klein maar fraai gekleurde eend, gaat het de laatste jaren goed: we zien ze op steeds meer plekken.

Waaraan herken je een boom in de winter: aan de knoppen! Niet alleen de kleur maar ook de stand aan de tak verradt met welke boom je te maken hebt. De jongste deelneemster deze ochtend zag toch nog de vruchten van de esdoorn hangen. De groene kleur van de knoppen (kruislings/tegenovergesteld) bevestigde haar waarneming.

Kees vertelde over de zwarte magie van de vlier, die naast de esdoorn stond. Toverkollen zitten vaak in deze struik: omhakken kan ze boosaardig maken. Zelfs als je ze snoeit moet je eigenlijk je excuses maken. 'Auld gyal, gimmi some of thy wood and I will give some of mine when I grow into a tree' is een Ierse volkspreuk wanneer je een tak afneemt van de vlierstruik. Naast het hout wordt ook de bloesem, de bessen en zelfs het merg uit de takken gebruikt.

Onderaan het Museumduin werd naast het verhaal over de zeeden ook het verhaal verteld over de opslag van kunstwerken in de bunkers tijdens de Tweede Wereldoorlog. Langs het pad aan de overkant vloog een groepje staartmezen. We liepen achter het Museumduin langs de 34 meter hoge Pollenberg op. Huib vertelde bovenaan over de verschillende landschapstypen die de Waterleidingduinen (en Zuid-Kennemerland) zo mooi maken. Kees vertelde over de vele dennenbomen die omgewaaid zijn in de zomerstorm van 25 juli 2015.

Stevig doorstappend bereikten we na ruim 2 uur wandelen (precies 5,5km) weer de brug over het Noordoosterkanaal, waar de jongste deelneemster de ijsvogel zag zitten. Een mooie afsluiting van een leuke wandeling.

Natuurgidsen zondagmiddag

Dirk Turkenburg en Ruud Sandbergen

De wandelingen in 2024 vonden plaats op de eerste en de derde zondagmiddag van iedere maand. De aanvang van deze wandelingen was altijd om 13 uur en zij duren doorgaans 2,5 uur. Het aantal deelnemers varieerde, maar is nooit meer dan 20 deelnemers. Uiteraard was dit een streven en geen wet van Meden en Perzen. De groepen werden in de regel door beide gidsen tegelijk begeleid. Naast de wandelingen op zondagmiddag waren er ook wandelingen door de week en op zaterdag. Deze wandelingen waren altijd op aanvraag. De deelnemers aan die wandelingen waren in 2024 bijv., artsen en verpleegkundigen van het Spaarneziekenhuis, ambtenaren van de gemeenten Haarlem en Zandvoort, medewerkers van een ingenieurs bureau, particulieren die een wandeling als cadeau aanboden aan verwanten, beroepsfotografen etc.

Tijdens de wandelingen werd er vaak verteld over de geschiedenis van de Waterleidingduinen zoals, het ontstaan van de duinen en de voormalige eigenaren. Er werd ook verteld over monumentale gebouwen in het duin, waaronder het Bezoekerscentrum en het Vinkenhuisje etc. Sinds kort kunnen deelnemers aan de wandelingen ook kennismaken aan het interieur van het Vinkenhuisje.

Ook werd er uitvoerig aandacht geschonken aan de productie van het drinkwater voor de gemeenten Amsterdam en Heemstede.

Bovenal werd er natuurlijk verteld over de natuur. Die verhalen zijn altijd gevarieerd en afhankelijk aan het jaargetijde. Het is altijd weer een feest mensen de eerste bloeiende planten en struiken te laten zien zoals de sleedoorn en al in april de meidoorn. Ook de bloeiende digitalis is, wat later in het voorjaar, een feest voor het oog. In het voorjaar worden ook kuikens geboren van watervogels etc. In juni worden de hertenkalfjes geboren en natuurlijk de bronsttijd van de damherten in de maanden oktober en november kreeg van ons veel aandacht. Tenslotte is de komst van de zgn. wintergasten, zoals wilde zwanen en zaagbekken, een geliefd onderwerp om over te vertellen.

Het ligt voor de hand dat in 2025 door ons op de ingeslagen weg wordt doorgegaan. Dirk en ik kijken hier met plezier naar uit.

Toch is er een punt van aandacht voor dit jaar. Tijdens de bronsttijd worden er commerciële wandelingen georganiseerd vanuit de ingang aan de Zandvoortselaan. Het zijn groepen met meer dan soms 30 personen die zich naar het Eendenvlak begeven. Daardoor worden de damherten in hun activiteiten ernstig gestoord. Wij zijn er voorstander van dat dit soort activiteiten worden verboden.

Orchideeën en gentianen

Aad van der Voet

Dirk Kapteyn den Boumeester

Aad van der Voet heeft dit jaar evenals vorig jaar een heel uitvoerig overzicht aangeleverd. Daarom is dit opnieuw als basis gebruikt en zijn aanvullende gegevens er aan toegevoegd. Jos Lammers heeft dit jaar wegens gezondheidsproblemen helaas niet kunnen deelnemen aan het veldonderzoek. Hopelijk is hij daartoe volgend jaar weer in staat.

In ons verslag van 2023 noemden we dat jaar al een jaar van extremen. Helaas bewees 2024 dat het nog veel erger kon.

In zes van de acht maanden van oktober 2023 t/m mei 2024 viel er landelijk veel meer regen dan het langjarig gemiddelde, vaak de dubbele maandhoeveelheid, soms nog meer. Alleen in januari en maart viel ongeveer de normale hoeveelheid.

Hier in het westen van het land was het nog erger. In november, februari en april werd ruim de dubbele maandhoeveelheid bereikt, in mei zelfs ruim het drievoudige!

Inmiddels is de herfst weer begonnen, en ook in september 2024 viel alweer meer dan het dubbele van het langjarig gemiddelde. Gelukkig verliep oktober vrij normaal, misschien zelfs relatief droog, en november was weliswaar weer natter, maar niet extreem. Dit biedt enige hoop.

Haasveld 27 mei 2025; foto Aad van der Voet

In de Waternet-nieuwsbrief "Natuuronderzoek" van juli 2024 is al geschreven over de ernstige gevolgen van dit aanhoudende neerslagoverschot voor de AWD. Het is hetzelfde beeld als in veel andere natuurgebieden: grote delen van de AWD stonden maandenlang – tot ver in de zomer – permanent onder water, sommige wegen en veel paden waren totaal onbegaanbaar, gebieden onbereikbaar.

Vooral op het Haasveld en in de gehele VLS-vallei was de situatie extreem, veel plaatsen hier zijn zelfs het hele jaar niet meer drooggefallen. En omdat juist de VLS-vallei tot vorig jaar een van de mooiste locaties in de AWD was voor orchideeën en andere zeldzame planten, waren de

gevolgen voor die kwetsbare flora daar ronduit rampzalig. Daarnaast maakte het vele water het op veel groeiplaatsen ook onmogelijk voor Waternet om het reguliere maaibeheer uit te voeren, waardoor er in die gebieden dit jaar een zeer sterke verruiging heeft plaatsgevonden.

Samenvattend kan worden geconstateerd dat vrijwel alle orchideeën-groeiplaatsen in de gehele VLS-vallei verloren zijn gegaan. De rasters en exclosures in de vallei zijn zelfs in de zomer van 2024 niet drooggevalen, iets dat nog nooit eerder is gebeurd. Dit betekent dat de orchideeënpopulaties op die groeiplaatsen inmiddels al meer dan een jaar onafgebroken onder water staan. Er is geen orchidee die dat kan overleven.

Update orchideeën- en gentianen-groeiplaatsen in de AWD

Elk jaar geven we kort aan wat er door Waternet Beheer is veranderd aan de bescherming van de groeiplaatsen in de AWD, maar in 2024 waren door het vele water veel van deze locaties onbereikbaar voor beheerwerk en is er dus vrijwel niets veranderd. Voor meer informatie verwijzen wij daarom naar de omschrijvingen van deze groeiplaatsen in onze verslagen van 2022 en 2023.

Voor 2024 kunnen we alleen melden dat het damhert-raster in de Wilgenpan, primair dienend ter bescherming van de enige Kruisbladgentiaan-groeiplaats in de AWD, in het voorjaar van 2024 door Waternet flink is uitgebreid. De hoop is dat hier meer gentianen en Rietorchissen gaan opkomen.

Basterdschroeforchis - *Spiranthes cernua* 'Chadds Ford' x *odorata*

Groot Sprenkelveld

Deze invasieve exoot werd vorig jaar op deze locatie ontdekt. Op 21 augustus 2024 werden vijf vrij kleine, vegetatieve rozetten geteld. Bij een tweede bezoek op 19 september waren deze vijf kleine rozetten nog aanwezig, en werden ook twee nieuwe rozetten gevonden, die iets groter waren. Alle rozetten waren nog steeds vegetatief, er was geen teken van een beginnende bloeistengel. Latere bezoeken aan deze groeiplaats bleken helaas niet mogelijk, maar het is zeer onwaarschijnlijk dat de planten dit jaar gebloeid hebben. Van deze invasieve soort is bekend dat ze flink kan woekeren, maar daarvan lijkt op deze locatie vooralsnog geen sprake te zijn. Ook komend jaar zal deze groeiplaats goed in de gaten worden gehouden, vooral om verdere verspreiding van de soort in de AWD te voorkomen.

Bijenorchis - *Ophrys apifera*

Van Limburg Stirum-vallei - Raster & Graaskooien Centraal

Voor de AWD is dit misschien nog wel het grootste verlies ten gevolge van de extreme wateroverlast dit jaar. Deze voorheen prachtige groeiplaats, die zich nog maar een paar jaar geleden zo veelbelovend ontwikkelde, heeft tot ver in de zomer onder water gestaan. De mooiste delen zijn in 2024 zelfs helemaal niet drooggevalen.

Als gevolg hiervan is er dit jaar geen enkele Bijenorchis meer aangetroffen, ook niet op de paar plekken die droog zijn gebleven of wel eerder droogvielen.

Van Limburg Stirum-vallei - Verspreide groeiplaatsen

Ook elders in de VLS-vallei zijn er door de hoge waterstand geen Bijenorchissen meer gevonden.

Bokkenorchis - *Himantoglossum hircinum*

Gerrittedel - Graaskooi

De Bokkenorchis op deze plek is dit jaar niet opgekomen. De reden hiervan is onduidelijk. De graaskooi blijft staan, hopelijk is de plant volgend jaar weer wel aanwezig.

Langevelderberg - Graaskooi

Deze plant is wel opgekomen en zelfs tot beginnende bloei gekomen, maar bij een bezoek op 10 mei bleek dat hij ook dit jaar weer vroegtijdig is afgestorven, met de meeste bloemen nog in knop. Dit is vergelijkbaar met wat er vorig jaar met deze plant gebeurde, maar in tegenstelling tot vorig jaar kan in dit extreem natte jaar de oorzaak van het afsterven natuurlijk niet in droogte gezocht worden. Wat dan wel de oorzaak is, is niet duidelijk.

Bokkenorchis bij de Langevelderberg; foto Aad van der Voet

Duinwespenorchis - *Epipactis helleborine* subsp. *neerlandica*

Vinkenveld - Raster

Op deze locatie heeft de extreme regenval geen invloed gehad, en de al jaren geleden begonnen achteruitgang (vermoedelijk door successie) zet zich helaas voort. Er werden dit jaar helaas geen Duinwespenorchissen gevonden. De trend voor deze groeiplaats is daarmee als volgt: 15 exemplaren Duinwespenorchis in 2016, 11 in 2017, 9 in 2020, 7 in 2021, 4 in 2022, 1 in 2023, en nu in 2024 dus geen enkel exemplaar meer.

Gelukkig hebben zich elders in de AWD inmiddels meerdere zeer fraaie Duinwespenorchis-groeiplaatsen gevormd.

Gijs Kokkieshoek - Gijs Kokkieshoek-exclosure

Ook hier geen gevolgen van de extreme regenval, of het moet de erg sterke vergrassing zijn. Er is inmiddels met Waternet afgesproken dat deze groeiplaats elk voorjaar gemaaid gaat worden, hopelijk heeft dat een positieve invloed op de Duinwespenorchis hier.

In 2022 werden hier zes planten gevonden, in 2023 nog drie, maar in 2024 vonden we gelukkig weer vijf exemplaren, waarvan vier in knop/bloei en eentje vegetatief. Door de sterke vergrassing was het lastig zoeken, en het is mogelijk dat we planten gemist hebben.

Vooralsnog lijken de ontwikkelingen hier redelijk positief, iets dat hopelijk in 2025 nog versterkt gaat worden door het nieuwe maaibeleid.

Van Limburg Stirum-vallei - Raster Vochtige duinvallei

Deze grootste Duinwespenorchis-groeiplaats in de AWD is de enige orchideeëngroeiplaats in de VLS-vallei die dit jaar niet door de extreme regenval verloren is gegaan.

Wel stonden er in 2024 wat minder planten dan vorig jaar (23 tegen 32), omdat de noordrand van de locatie te vochtig was geworden. Maar daar staat tegenover dat de groeiplaats zich in oppervlakte in oostelijke richting heeft uitgebreid.

Van de 23 aangetroffen planten waren er 22 in knop/bloei, en eentje vegetatief. De meeste planten waren behoorlijk groot en in uitstekende conditie.

Het was de bedoeling dat deze fraaie groeiplaats in 2024 door Waternet omrasterd zou worden, door uitbreiding van het naastgelegen al bestaande raster. Maar dat bleek helaas onmogelijk omdat de locatie door de veel te hoge waterstand het hele jaar onbereikbaar was voor beheerwerk. De planten op deze grote groeiplaats worden daarom nu nog steeds beschermd door maar liefst 11 graaskooien.

Hopelijk kan de omrastering in het voorjaar van 2025 alsnog gerealiseerd worden.

Groot Zwartevelde - Groot Zwartevelde-exclosure

De extreme regenval in 2023/2024 heeft gelukkig weinig invloed gehad op de situatie op het Groot Zwartevelde, omdat Waternet het grondwaterpeil hier constant houdt.

Daardoor hebben zich ook op deze locatie mooie ontwikkelingen voorgedaan voor de zeldzame Duinwespenorchis. Vorig jaar werd de soort hier voor het eerst aangetroffen, toen nog met slechts één exemplaar, dat wel opvallend groot en krachtig was.

Deze plant was ook dit jaar weer aanwezig, maar zijn er tijdens twee bezoeken dit jaar (begin juli en begin augustus) in deze exclosure ook maar liefst acht nieuwe planten gevonden, allemaal in knop/bloei. Ze stonden verspreid over een strook van ca. 4 x 7 meter, op zo'n 35 meter afstand van die eerste plant.

Het lijkt er dus op dat ook binnen dit raster een fraaie en gezonde populatie van deze zeldzame soort aan het ontstaan is.

De Blink - Onbeschermd

De Blink is een voor het publiek afgesloten gebied net ten zuiden van de AWD, dat mede beheerd wordt door Waternet. Ook hier leven damherten, maar beduidend minder dan in de AWD. Er staan geen beschermende rasters tegen damhertenvraat.

In 2024 werden hier twee nieuwe groeiplaatsen van de Duinwespenorchis gevonden.

Op de ene groeiplaats stond slechts één plant, middelgroot en in knop/bloei, erg verscholen onder Wilde liguster. Deze plant had kenmerken van de Brede Wespenorchis (*Epipactis helleborine* subsp. *helleborine*), de *neerlandica*-kenmerken waren beslist ook aanwezig, maar minder uitgesproken dan normaal. Dit kan ook te maken hebben met gebrek aan direct zonlicht door de sterk verscholen plek onder de Wilde liguster.

Op de andere groeiplaats stonden maar liefst acht exemplaren. Van drie planten waren de bloeistengels helaas helemaal afgevreten, twee stonden in knop/bloei maar waren beschadigd, twee in knop/bloei in mooie conditie. De achtste was ook nog heel, maar vegetatief.

Alle planten waren vrij klein, niet hoger dan 15 cm. Mogelijk komt dit omdat er hier veel vraat is. Of het hier om damhert- of konijnenvraat gaat is onduidelijk.

Duinwespenorchis onder Wilde liguster; foto Aad van der Voet

Grote keverorchis - *Neottia ovata*

Bokkenwei - Raster

Deze enige groeiplaats van de soort in de AWD heeft tot ver in de zomer onder water gestaan, en als gevolg daarvan is er hier dit jaar geen enkele Grote keverorchis aangetroffen.

Hondskruid - *Anacamptis pyramidalis*

Haasveld - Graaskooi

Het Hondskruid bleek zich gelukkig vrij goed hersteld te hebben, nadat iemand vorig jaar de graaskooi had verwijderd, waarna alle vijf de planten bijna volledig door damherten werden afgevreten.

Bij een bezoek op 27 mei stond de graaskooi gelukkig nog op z'n juiste plek, met daarin twee mooi bloeiende en twee vegetatieve planten. Hopelijk volgend jaar weer vier bloeiende planten!

Hondskruid op het Haasveld; foto Aad van der Voet

Moeraswespenorchis - *Epipactis palustris*

Van Limburg Stirum-vallei - Raster Vochtige duinvallei

Deze locatie is in 2024 niet drooggevallen, en alleen aan de uiterste randen werd een klein aantal Moeraswespenorchissen gevonden, die allemaal in 5-15 cm diep water stonden. Vrijwel alle planten waren vegetatief, er is slechts één exemplaar in bloei gevonden. Deze plant verkeerde in

zwakke staat en telde slechts drie bloemen. Het is de enige bloeiende Moeraswespenorchis die dit jaar in de VLS-vallei gevonden is. En dat terwijl er vorig jaar in de vallei nog vele honderden, mogelijk meer dan duizend, planten fraai gebloeid hebben.

Van Limburg Stirum-vallei - Raster Zuid

Voor deze locatie geldt hetzelfde als voor de vorige: in 2024 niet volledig drooggefallen, en alleen aan de uiterste randen stonden kleine aantallen Moeraswespenorchissen, allemaal in 5-15 cm water, en allemaal vegetatief.

Van Limburg Stirum-vallei - VLS-vallei-exclosure

Door de extreme wateroverlast was deze locatie het grootste deel van het jaar totaal onbereikbaar. Pas op 25 augustus kon de exclosure bereikt worden, maar van de tientallen Moeraswespenorchissen hier kon er dit jaar geen enkele worden teruggevonden.

Van Limburg Stirum-vallei - Verspreide groeiplaatsen

In de VLS-vallei kwam Moeraswespenorchis op diverse onbeschermde plekken voor.

In de zuidelijke helft van de vallei was dat dit jaar nog steeds het geval, maar omdat ook deze groeiplaatsen tot ver in de zomer onder water stonden of zelfs helemaal niet zijn drooggefallen, werden dit jaar ook hier alleen maar kleine aantallen zeer zwakke, vegetatieve planten gevonden, waarvan een groot deel nog in het water stond.

Moeraswespenorchis onder water; foto Aad van der Voet

In de noordelijke helft van de vallei was de situatie het hele jaar nog erger. Veel plekken hebben permanent onder water gestaan, en stonden dat op het moment van schrijven nog steeds. Grote delen van de vallei waren hier de hele zomer volkomen onbegaanbaar. In de delen die met veel moeite wel bereikt konden worden is nergens Moeraswespenorchis aangetroffen, ook niet vegetatief.

Groot Zwarteveld - Groot Zwarteveld-exclosure

Omdat het waterpeil op het Groot Zwarteveld door Waternet constant gehouden wordt, heeft de extreme regenval van 2023/2024 hier nauwelijks gevolgen gehad. Daardoor deed Moeraswespenorchis het hier ook in 2024 nog steeds uitstekend. Er zijn honderden exemplaren fraai tot bloei gekomen, verspreid over een groot deel van de noordelijke helft van de exclosure.

Groot Zwartevelt - Raster west

Net als in voorgaande jaren was de situatie binnen dit raster ook in 2024 stabiel, met grote aantallen gezonde Moeraswespenorchis.

Haasveld - Haasveld-exclosure

Deze exclosure heeft vrijwel het hele jaar onder water gestaan. Moeraswespenorchis is er niet meer aangetroffen.

Klazewei - Klazewei-exclosure

Ook hier heel lang een hoge waterstand, maar minder extreem dan elders. De kleine populatie Moeraswespenorchis binnen deze exclosure heeft zich daardoor weten te handhaven, en ook dit jaar werden er weer 20 planten gevonden, die ook tot bloei gekomen zijn. De situatie hier lijkt dus stabiel te zijn.

Rietorchis - *Dactylorhiza praetermissa*

Bokkenwei - Raster

Ook dit raster heeft tot ver in de zomer onder water gestaan. Desondanks is er in 2024 gelukkig wel Rietorchis waargenomen binnen dit raster. Wel in kleinere aantallen en met kleinere planten dan in eerdere jaren.

Van Limburg Stirum-vallei - Raster Vochtige duinvallei

Deze locatie is in 2024 niet drooggefallen, en er zijn hier in 2024 dan ook, net als in de rest van de VLS-vallei, geen Rietorchissen aangetroffen.

Van Limburg Stirum-vallei - Raster Zuid

Na de prachtige ontwikkelingen van vorig jaar in het nieuwe deel binnen dit vrij recent vergrote raster is het erg jammer dat ook deze locatie in 2024 niet volledig is drooggefallen. Daardoor zijn er ook hier dit jaar geen Rietorchissen aangetroffen.

Groot Zwartevelt - Raster centraal

Dit raster is in 2024 slechts één keer kort bezocht, op 23 mei. Er werden slechts enkele Rietorchissen gevonden, waaruit blijkt dat de achteruitgang van deze groeiplaats zich nog voortzet. De reden hiervan is nog steeds onduidelijk.

Groot Zwartevelt - Groot Zwartevelt-exclosure

Omdat Waternet het grondwaterpeil hier constant houdt, heeft de Rietorchis het hier in 2024 als vanouds erg goed gedaan. De soort is inmiddels een algemene verschijning geworden binnen deze exclosure, met veel exemplaren verspreid over tientallen plekken in de noordelijke helft van de exclosure. Sommige van de hier aanwezige planten zijn opvallend mooi, groot en krachtig.

Ook de eerder gevonden hybride Rietorchissen (wellicht *Dactylorhiza praetermissa* x *majalis*) waren weer aanwezig, maar nu met een stengel minder dan vorig jaar.

Wilgenpan - Raster

Ook op deze locatie heeft de extreme regenval weinig invloed gehad, afgezien van een zeer sterke vergrassing. De vier Rietorchissen die hier vorig jaar voor het eerst gevonden werden, waren ook dit jaar weer aanwezig. Er zijn nog geen nieuwe planten gevonden.

Klazewei - Klazewei-exclosure

Een van de weinige lichtpuntjes in 2024 was de vondst van de eerste Rietorchissen in deze exclosure. Op 7 juni werden zes bloeiende exemplaren vrij dicht bij elkaar gevonden. Het is

eigenlijk wat vreemd dat het zo lang duurde voordat de soort zich hier vestigde, maar hopelijk volgen er nu snel meer planten.

Kruisbladgentiaan - *Gentiana cruciata*

Wilgenpan - Raster

Binnen dit raster stonden vorig jaar nog de twee enige exemplaren Kruisbladgentiaan in de AWD, nadat een derde plant in 2021 werd afgevreten, zich in 2022 weer mooi hersteld had, maar vorig jaar toch weer geheel verdwenen was. Ook in 2024 was er helaas geen spoor meer te vinden van die derde plant.

Gelukkig heeft de vele regenval weinig invloed gehad op deze groeiplaats, althans niet direct. Bij een bezoek op 27 mei waren de beide planten nog aanwezig, de ene met vier stengels, de andere met vijf stengels.

Helaas was de plant met vier stengels al bijna helemaal weggevreten door de overal in enorme aantallen aanwezige naaktslakken. Van twee stengels was nog maar 1 cm over, de derde stengel was langer maar had geen enkel blad meer, en ook geen groeitop. De vierde stengel had nog een beetje blad, en nog een zielig restantje van de groeitop.

Ook de plant met vijf stengels had toen al grote vraatschade. Van drie stengels waren de groeitoppen al verdwenen. De beide overige stengels waren in betere staat, nog met groeitop, maar wel al met flinke vraatschade aan de bladeren.

Bij een tweede bezoek op 18 juni waren beide planten, zoals verwacht, volledig afgevreten, en stonden er alleen nog wat zielige restanten van geheel kaalgevreten stengels.

Er heeft in 2024 dus voor het eerst in minstens 10 jaar geen Kruisbladgentiaan meer gebloeid in de AWD, als indirect gevolg van de vele regenval. De natte omstandigheden hebben er immers toe geleid dat slakken dit jaar overal in enorme aantallen voorkwamen.

Het is te hopen dat beide planten zich volgend jaar weer kunnen herstellen. Ook voor de derde plant houden we nog een jaartje hoop.

Slanke gentiaan - *Gentianella amarella*

Groot Zwarteveld - Groot Zwarteveld-exclosure

In 2024 heeft deze toch al fraaie populatie van dit zeldzame plantje zich gelukkig nog verder uitgebreid. Wel zijn de planten dit jaar om onduidelijke redenen opvallend vroeg tot bloei gekomen, en waren ze ook heel erg snel weer uitgebloeid. Gelukkig hadden de planten toen al wel zaad gevormd.

Eind augustus al resteerden er alleen nog uitgebloeide en verdroogde exemplaren, terwijl de soort normaal gesproken tot ver in september in bloei staat.

Hiermee was deze locatie in 2024 de enige groeiplaats van dit mooie gentiaantje in de AWD. Hopelijk krijgen we een droge winter en kunnen de andere locaties zich in 2025 weer enigszins herstellen.

Haasveld - Haasveld-exclosure

Vorig jaar deed deze kleine gentiaan het hier al niet zo goed meer, maar in 2024 heeft deze exclosure het grootste deel van het jaar blank gestaan, waardoor er dit jaar geen enkel exemplaar meer gevonden kon worden.

Slanke gentiaan in het Groot Zwartevelt; foto Aad van der Voet

Hazenlegers - Onbeschermd

Op de Hazenlegers kwamen twee onbeschermd groeiplaatsen voor van Slanke gentiaan, die zo'n 250 meter uit elkaar liggen, en waar vorig jaar vele tientallen fraaie exemplaren werden gevonden. Helaas hebben beide groeiplaatsen dit jaar zeer langdurig onder water gestaan. Ze vielen in de loop van de zomer uiteindelijk wel grotendeels droog, maar desondanks werd er op beide plekken geen enkele gentiaan meer gevonden.

Nawoord

Op een klein aantal positieve ontwikkelingen na (vooral Duinwespenorchis!), is het duidelijk dat de aanhoudende neerslag in de winter/voorjaar 2023/2024 ronduit desastreus was voor een groot deel van de zeldzame flora in de AWD. Veel mooie groeiplaatsen hebben veel te lang onder water gestaan, en het is zeer onwaarschijnlijk dat deze zich op korte termijn kunnen herstellen. Ook niet als ze in 2025 misschien eindelijk een keer wel droogvallen, omdat de bodemstructuur door verslumping voor lange tijd is veranderd. Verslumping is een proces waarbij fijne bodemdeeltjes samenvloeien en een dichte, harde laag vormen aan het oppervlak. Hierdoor kan water moeilijk infiltreren, wat leidt tot plasvorming en slechte groeiomstandigheden voor planten. Verslumping belemmert ook de beluchting van de bodem, wat schadelijk is voor wortelgroei en voor bodemorganismen zoals de voor sommige orchideeën essentiële schimmels. Een verslumpde bodem kan zich op natuurlijke wijze herstellen, maar dat kan jaren duren.

Het feit dat Waternet op veel plekken niet goed heeft kunnen maaien, verergert de situatie. Gelukkig verliep oktober relatief droog, waardoor er in oktober en november alsnog op veel plaatsen gemaaid kon worden. Desondanks lijkt aannemelijk dat verruiging in 2025 erger zal zijn dan in eerdere jaren, wat kwetsbare soorten flink zal hinderen. Waternet doet wat zij kan, maar of er in de winter en komend voorjaar nog voldoende maaierwerk uitgevoerd kan worden, is nog geheel onduidelijk.

We kunnen dus alleen maar hopen dat zich aan de randen van alle nattigheid nieuwe groeiplaatsen zullen gaan vormen, waar zich misschien weer orchideeën kunnen gaan vestigen. Het lijkt aannemelijk dat Moeraswespenorchis al vrij snel weer zal verschijnen, maar hoe dat gaat met de meer kieskeurige soorten is een kwestie van afwachten.

Deze extreme situatie heeft zich nog nooit eerder voorgedaan, en er is niemand die weet hoe zich dit verder gaat ontwikkelen. We hopen op het beste!

Planten

Joop Mourik

De vaste deelnemers Wendy Bach en Joop Mourik inventariseerden vanaf april tot oktober: 107 verschillende datums, ongeveer 208 uur. Daarnaast waren er losse waarnemingen. In totaal zijn ruim 7000 waarnemingen vastgelegd van zo'n 530 plantensoorten. Deze zijn gepubliceerd in de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF). Bijzondere en gewone soorten zijn digitaal gekarteerd, met gegevens over de fenologie ter plaatse (vegetatief, bloei, vrucht).

We inventariseerden dit jaar voornamelijk aan de randen van de AWD, langs de grensrasters in Zandvoort, de zeereep, o.a. Noordvoort en in de omgeving van het fietspad, langs de zuidrand in Noordwijk en de oostrand. Voor de planteninventarisatie zijn de km-hokken volgens het RD raster leidend maar we onderscheiden veel meer deelhokken die een indruk geven lokale verschillen als gevolg van bv. begrazing en infiltratie. De AWD omvatten 50 km-hokken of delen daarvan. De infiltratiegebieden liggen in 11 deelhokken. Buiten de AWD maar binnen Natura 2000 Kennemerland Zuid liggen de Zuidduinen, Zeereep, Schapenwei en Boogkanaal. En dan zijn er ook nog vele stroken buiten het damhertenraster maar binnen de AWD grens en de 16 grote exclusies. Alles bij elkaar 128 deelhokken.

Hazenstaart, strandslag Mussenveld

Het was een zwaar jaar voor de flora van duinvalleien. Buiten de invloedssfeer van de waterwinning wilden de in de winter ontstane meren, plassen en zompigheid maar niet opdrogen met de dood tot gevolg van veel bomen, struiken en ook van de typische duinvallei flora. Orchideeën, parnassia, teer guichelheil en vele andere verdronken op grote schaal en kwamen alleen langs de bovenranden van valleien tot late groei. Grote lisdodde was een van de weinige soorten die profiteerde van de trage droogval; op vele nieuwe plekken kwamen de pluizige zaden tot kieming en een beetje groei.

Na de record regenval kwam de plantengroei van het droge duin goed op gang maar in de zomer bleven bloei en vruchtzetting zoals al vele achtereenvolgende jaren sterk achter. Nog steeds worden de meeste plantensoorten alleen vegetatief en in (zeer) lage aantallen waargenomen. Ze worden door ons vooral opgemerkt als jonge planten: rozetten, grondbladeren of als korte sprieten. Voor de inventarisatie blijft zeer frequent bezoek geboden: wie ziet een pas opgekomen plant het eerst? Florist of damhert dat maakt nogal wat uit. De invloed van overbegrazing is nog

steeds dominant, ook in gebieden waar de dichtheid van damherten laag is. Uitgesproken zeldzaam blijven daardoor de plantensoorten van kruidenrijke ruigten op kalkrijk zand die zo belangrijk zijn als voedsel voor insecten als dag- en nachtvlinders, bijen, zweefvliegen enz. Op al onze speurtochten door de begraasde AWD noteerden we slechts 16 keer een rozet of micro bloeiwijze van slangenkruid, 2 van ossentong, 1 van kromhals en 7 rozetten van teunisbloem. De zaadvoorraad van deze kortlevende soorten lijkt vrijwel uitgeput te zijn.

In het open duin was 2024 het jaar van de langbaardgrassen, vooral langs wegen en paden maar ook op zandige plekken zoals afgeplagde velden en kale hellingen. Er waren vier soorten waarvan gewoon langbaardgras de meest algemene was, vooral langs wegen en paden. Maar ook eekhoorngras was talrijk en wijd verspreid in de midden- en binnenduinen (18 hokken). Groeiplaatsen waren er langs paden maar meer nog op vrij kaal zand bv. op afgeplagde velden, daar vaak in de schaduwzone van vrijstaande meidoorns. Duinlangbaardgras was veel zeldzamer en zagen we voornamelijk langs paden in het westen en midden (8x dat betekent in het vervolg 8 hokken), net als dicht langbaardgras (14x).

Kruipend stalkruid

Bijzonderheden: de Rode Lijst soort glad biggenkruid, zeldzaam in de duinstreek, blijft zich maar uitbreiden (16 hokken erbij), net als dwergviltkruid (5x). Beide groeien in ontkalkt zand van afgeplagde velden en in het kale open duin. Ze zijn klein en laag en verspreiden zich gemakkelijk door zaadpluis.

Nieuw waren o.a.: Oosterse karmozijnbes (3x), witte waterlelie (Sprenkelkanaal, aangeplant?), wilde marjolein, groot glaskruid (2x), klein glaskruid, hoog zwenkgras (2x, oud bos) en hazenstaart (zeereep).

Terug van lang niet gezien: wilgenroosje (1 ex. juveniel) vroeger algemeen en in grote groepen, waterdrieblad, bevertjes (grote plek Mussenveld), steenanjer (Zuidduinen) en veenpluis.

Uitbreiding van o.a.: stippelvaren en dubbelloof (Klompenspan), kransmuur (3x, op wegen), moerasdroogbloem (2x, op wegen), kruipend stalkruid (plus 10x), hazenpootje (14x), gevlekte scheerling (12x, in bloei), teer guichelheil (5x, Klazewei, natuuroever Westerkanaal).

Steenanjer en wondklaver, Zuidduinen

Doordat wat meer planten tot bloei kwamen in nagenoeg ondoordringbare takkenruigten bv. langs kanalen en bij doornstruiken werden o.a. veldlathyrus (plus 7x) en valeriaan (10x) vaker opgemerkt.

In 2025 ronden we het 6^e decennium af, dan is de hele AWD weer geïnventariseerd op dezelfde en consequente manier als de inventarisatie in 1966 begon. Er is in die lange tijd veel veranderd, verdwenen, teruggekeerd, nieuw verschenen of sterk uitgebreid.

Reptielen en amfibieën

Vincent van der Spek, Waternet en regio-coördinator RAVON

Zandhagedis

In de jaren negentig zijn 27 monitoringsplots uitgelegd. Daarvan zijn er in 2024 veertien geteld. Daarnaast was ook de nieuwe route (sinds 2021) op Natuurbrug Zandpoort bemenst. De AWD is daarmee relatief goed bezet vergeleken met veel andere duingebieden. Zowel Waternet als RAVON – die goed met elkaar samenwerken – zetten er al jaren actief op in om dat zo te houden. ‘Gaten’ in jarenlang bezette plots worden soms opgevangen door stagiairs of personeel van Waternet. 17 van de plots zijn sinds 1994 in tien of meer jaren geteld (spreiding: 3-30). De vaakst getelde plots waren Stokmansberg, NH (27 jaren), De Blink, ZH (28), Vossenbergh, ZH (28) en het Hekje van Moe Koomen, ZH (alle jaren!). We zoeken nog een teller voor De Blink (feitelijk net ten zuiden van de AWD). De vaste teller is na bijna 25 jaar trouw monitoren verhuisd.

Te verschijnen artikel

Begin 2025 verschijnt een analyse van de hagedissenstand in de AWD in het blad van RAVON¹, die we met alle vrijwilligers zullen delen. Na tijden van voorspoed gaat het inmiddels al jaren niet goed met de zandhagedis in de AWD. Inmiddels zijn er plots waar nauwelijks of zelfs helemaal geen dieren meer gevonden worden. Die afname speelt landelijk, maar zette in de AWD eerder in en is wat scherper dan in omringende duingebieden. Waarschijnlijk speelt overbegrazing door damherten een rol (waardoor de vegetatiestructuur verdwijnt die juist belangrijk is voor de hagedissen), naast bredere problematiek, zoals het verdwijnen van konijnen die voor een goed hagedissenlandschap zorgen. Landelijk zal worden onderzocht door welke factoren de zandhagedis nu achteruit gaat.

Teken, lyme en zandhagedissen

Vooruit. Buiten de monitoring en aan de late kant, maar omdat het wel interessant is: dichtheden van zandhagedissen en de mate waarin teken (nimfen) het Borrelia-virus bij zich dragen (de veroorzaker van Lyme) hangen met elkaar samen: hoe meer hagedissen, hoe minder besmette teken. Daar stonden we eerder al bij stil in de Nieuwsbrief Natuuronderzoek en op een vrijwilligersbijeenkomst. Omdat er in 2024 geen bundel jaarverslagen verscheen, delen we het uiteindelijke wetenschappelijke artikel van onderzoeker Clara Köhler nu alsnog voor de liefhebbers:

[\(PDF\) Sand lizards \(*Lacerta agilis*\) decrease nymphal infection prevalence for tick-borne pathogens *Borrelia burgdorferi sensu lato* and *Anaplasma phagocytophilum* in a coastal dune ecosystem](#)

Amfibieën

Er zijn in de AWD zeven telgebieden met daarin een serie wateren, waarvan er in 2024 vier zijn geteld. Koploper is het Groot Zwartevelt, dat sinds 1998 in 23 van de 27 jaren is geteld, maar ook een groot telgebied in het centrale deel van de AWD, met daarin veel wateren is sinds 2013 zestien keer geteld. Chapeau! Twee later ingerichte telgebieden waar Waternet natuurherstelprojecten heeft uitgevoerd door o.a. grootschalig Amerikaanse vogelkers te verwijderen en dichtgegroeide poelen weer open te trekken, worden resp. sinds 2016 en 2018 jaarlijks bemenst.

Tot slot

In 2025 komt RAVON weer langs voor een excursie voor hagedissen- en amfibieëntellers, waarbij ook potentiële nieuwe tellers aan mogen haken. Dat zijn altijd leuke, leerzame en gezellige dagen in het veld, met een drankje achteraf op mijn rekening.

¹ Molenaar M, van der Spek V, van Til M & Stark T. 2025. Zandhagedissen in de Amsterdamse Waterleidingduinen: 30 jaar monitoring. Gepland in: Ravon 96.

Sprinkhanen en bijen

Wilbert Kerkhof

In 2024 is het langjarig onderzoek naar sprinkhanen in vlakken op het Rozenwaterveld afgesloten. Sinds 2003 is er in 19 jaar geteld op 7 vlakken. In de ontstane reeks zijn de verschillende omstandigheden door beheer en door de hoge damhertenstand goed te zien in de totalen van de aantallen sprinkhanen. Ook is er bij de meeste soorten een duidelijke toename of afname zichtbaar als gevolg van de wisselende terreinomstandigheden.

De getelde aantallen in 2024 waren laag in verhouding met eerdere jaren. De zeer natte en wisselvallige voorzomer zal hierbij zeker een factor van belang zijn geweest. Ook de ingezette schapenbegrazing was van invloed op met name de aantallen bij (deels) fytofiële soorten als bruine sprinkhaan, snortikker en zuidelijk spitskopje. Blauwvleugelsprinkhaan, knopsprietje en duinsabelsprinkhaan werden nog wel in flinke aantallen geregistreerd.

Aan een eindrapportage voor dit onderzoek wordt in dit voorjaar samen met Mark van Til gewerkt.

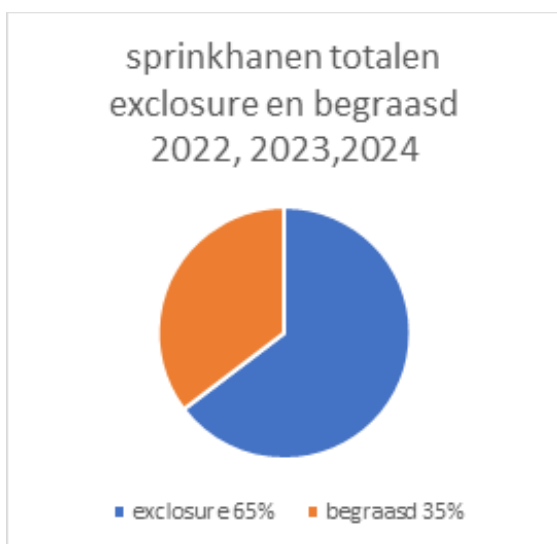
In 2024 heb ik ook de damhertenexclusies en de daarbij horende referenties op het Rozenwaterveld en het Groot Zwarteveld bezocht. Hierbij zijn zowel de sprinkhanen als een deel van de bijen gemonitord. In totaal werden 27 soorten bijen gevonden, waarvan het merendeel binnen de exclusies. Door de koude en natte start in mei zijn veel vroeg vliegende bijen gemist en van de soorten die wel zouden kunnen vliegen erg weinig exemplaren waargenomen. Verheugend was wel de vondst van drie mannetjes van de Ruige behangersbij (*Megachile cicutincta*) op 28 mei op het Rozenwaterveld, 2 binnen de exclusie en 1 buiten het hek. Ook op 26 juni werd een exemplaar binnen de exclusie gezien. De ruige behangersbij is een relatief vroeg vliegende behangersbij met een voorkeur voor warme en schaars begroeide zandige terreinen. In Nederland is ze zeldzaam en aan de kust gold ze tot voorkort als zeer zeldzaam. In de duinen neemt ze de laatste jaren echter toe en ook in de AWD lijkt ze dus een vaste plek veroverd te hebben. De meest getelde bijen waren de aardhommel (*Bombus terrestris-complex*) op het Groot Zwarteveld en de akkerhommel (*Bombus pascuorum*) op het Rozenwaterveld.

Zilveren fluitje

De vergelijking van de sprinkhanen binnen en buiten de exclosure vond later in de zomer plaats onder veel gunstigere weersomstandigheden. Ook hierbij werden weer drie bezoeken afgelegd. Op het Rozenwaterveld zijn de totale aantallen sprinkhanen inmiddels binnen de exclosure veel hoger dan er buiten. Dit komt met name omdat er in de exclosures hoge grazig vegetatie zijn ontstaan waarin bruine sprinkhaan, snortikker en zuidelijk spitskopje een goede leefomgeving gevonden hebben.

De exclosures blijven nog een periode in stand en het onderzoek naar sprinkhanen en bijen blijft ik de komende tijd dan ook voortzetten.

Vleermuizen

Bart Noort, Rogier Lange en Floor van der Vliet

Inleiding

In 2024 is de 37e vleermuiswintertelling uitgevoerd door de vleermuiswerkgroep AWD. Daarnaast zijn er in de zomer drie ronden met de batdetector uitgevoerd in de waterleidingduinen, maar heeft er geen monitoring plaatsgevonden van de vliegrouten vanuit het binnenduin naar de waterleidingduinen.

Resultaten

Wintertellingen

Op 19 januari is de jaarlijkse telling van overwinterende vleermuizen in bunkers uitgevoerd in het kader van het NEM Meetprogramma Wintertellingen Vleermuizen. Het was tot dan toe een zachte winter; alleen in de tweede week van januari was er een korte vorstperiode. In totaal telden we 'slechts' 170 dieren, waarvan 141 watervleermuizen, 15 grootoorvleermuizen, 7 franjestaarten en 7 meervleermuizen. Deze vleermuizen werden in 41 van de 72 getelde bunkers aangetroffen, een gemiddeld aantal voor de afgelopen jaren. Het gemiddelde aantal getelde vleermuizen per bunker van 4,1 was wel wat lager dan de voorgaande jaren.

Twee bunkers waar normaal gesproken gemiddeld 15 vleermuizen overwinteren, waren niet toegankelijk. In zeven niet-afgesloten bunkers in het Rozenwaterveld werd (veel) afval aangetroffen, ten teken dat deze (regelmatig) betreden worden.

Van 2006 tot en met 2015 lag het gemiddelde aantal rond de 250. Daarna zijn de aantallen langzaam achteruitgegaan; vanaf 2016 is het gemiddelde aantal gezakt tot net onder de 200. Naar de oorzaak is het gissen, het aantalsverloop volgde niet de landelijk gemeten trend (gemiddeld stijging).

Zomerbezoeken

In het kader van het NEM meetprogramma Vleermuis Transecttellingen is er volgens planning driemaal een ronde gereden met de batdetector uit het raam, de gegevens zijn uitgewerkt door de vrijwilligers en aangeleverd aan de Zoogdiervereniging voor verdere verwerking.

Vliegrouten

De bekende vleermuistrekroutes (vanaf 1986) vanuit de landgoederen naar de AWD zijn dit jaar niet geteld.

Verblijfplaatsen

Vleermuiszomer of kraamverblijfplaatsen in de AWD zijn dit jaar niet gevonden of geteld.

Excursies Nacht van de vleermuis

Op vrijdagavond 23 augustus hebben we in samenwerking met de bezoekerscentrum Oranjekom de jaarlijkse excursie gegeven in het kader van Nacht van de vleermuis. In totaal hebben vijftien deelnemers van jong tot oud kunnen genieten van de vleermuizen. Er is in de nabijheid van de Oase rondgeleid en kennisgemaakt met verschillende vleermuissoorten: rosse vleermuis, gewone dwergvleermuis en watervleermuis.

Voortzetting 2025

Winter: De vaste coördinatoren van de wintertellingen (zie hieronder) zullen ook in 2025 de tellingen organiseren en uitvoeren en de resultaten rapporteren. De telling vindt in januari plaats.

Zomer: Het vliegrouteonderzoek zal worden voorgezet zo mogelijk met in de regio actieve andere vrijwilligers van de Vleermuiswerkgroep Zuid-Kennemerland. Dit zal onder leiding zijn van Bart Noort.

Ook zullen er in de zomer van 2025 weer drie ronden met de batdetector uit het raam van de auto gereden worden in het kader van het NEM meetprogramma Vleermuis Transecttellingen. Eind augustus 2025 zal er weer een excursie voor de Nacht van de vleermuis georganiseerd vanaf bezoekerscentrum Oranjekom.

Vogels noordelijke AWD

Vincent van der Spek, Waternet

Broedvogel Monitoring Project

Voor het landelijke BMP-project van Sovon liggen zeventien telplots in het Noord-Hollandse deel van de AWD, waarvan er in 2024 dertien bezet waren. Twee plots zijn nieuw: om meer zicht te krijgen op de bosvogels (matig vertegenwoordigd in de steekproef) zijn dit jaar twee nieuwe bospercelen geteld. Er zijn geen opvallende broedvogels gemeld (daarvoor moesten we dit jaar echt in het Zuid-Hollandse deel zijn!), al heeft geheel volgens de verwachting Krooneend nu wel vaste voet aan wal gekregen. Buiten de telplots waren er op meerdere plekken territoriale Grauwe Klauwieren aanwezig, een prachtige ontwikkeling. In elk geval op één locatie is succesvol gebreed. Om toeloop te beperken zijn de locaties stilgehouden.

Mannetje grauwe klauwier, mei 2024

Voor komend jaar is er een nieuwe BMP-teller bijgekomen, voor het zuidelijk deel van het Tweede Infiltratiegebied. Deze plot is in 2018 voor het laatst geteld, dus dat is een mooie aanvulling! Er staan daarmee voor 2025 nog drie plots open: Panneland, Vinkenveld en eentje (van in totaal drie) op het Eiland van Rolvers.

Wintertellingen

Er zijn over de gehele AWD verspreid acht telgebieden voor overwinterende watervogels, waarvan zeven in het Noord-Hollandse deel. Op één na alle plots zijn geteld. Er waren geen bijzonderheden, al blijft het mooi dat er jaarlijks Wilde Zwanen in ons gebied voorkomen. Twee tellers gaan stoppen, en met het openstaande telgebied zoek ik daarmee nog naar drie tellers.

Kolonievogels – aalscholvers

De aalscholverkolonie(s) tellen we bij Waternet inmiddels alweer jaren zelf (ondergetekende en Leo van der Sluijs). Na de vestiging en de constante toename nemen de aantallen inmiddels alweer jaren af. We hebben daar uitgebreid bij stilgestaan in een artikel in Natuuronderzoek AWD (van der Spek 2024).

Nieuw vogelonderzoek

Vanaf 2025 start een onderzoek naar vogels en (toenemende) recreatie. Het exacte onderzoek moet nog vorm krijgen. Dit valt buiten de reguliere scope van het vrijwilligerswerk, maar mogelijk worden wel vrijwilligers ingezet, en wordt bestaande data gebruikt. Leden van beide vogelwerkgroepen denken mee.

Coördinatie

Vooralsnog worden deze tellingen gecoördineerd door Waternet, en niet door een lid van de vogelwerkgroep in het noordelijke deel van de AWD (zoals dat in het zuidelijk deel, Loenderveen en de Bethunepolder uitstekend geregeld is). Het liefst besteed ik de coördinatie dus uit aan een vrijwilliger waar ik vervolgens contact mee onderhoud. De tellingen zijn natuurlijk wel van dusdanig groot belang dat wij dit naar ons toetrekken nu dat nodig is. Maar als iemand zich geroepen voelt graag! De taak van de coördinator is ervoor te zorgen dat er een overzicht is van welke plots wel/niet geteld zijn, of gegevens ingestuurd zijn en om eventueel nieuwe tellers te werven voor openstaande plots.

Bron

Van der Spek, V 2024. Na de opkomst nu de ondergang? Natuuronderzoek. Natuurberichten uit de Amsterdamse Waterleidingduinen 33:1.

Vogels zuidelijke AWD

Leo Schaap

Inleiding

In 2024 deden vrijwilligers van de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk broedvogelkarteringen en telden ook de winterwatervogels. Het is een aantal jaren geleden dat er door de AWD een integraal verslag van de vrijwilligersactiviteiten in de AWD is uitgegeven. In dit verslag wordt daarom zo af en toe verder teruggekeken dan alleen 2024.

Overzicht broedvogelonderzoek:

Inventarisatie broedvogels AWD-zuid in 2024			
BMP-plot	Opp. (ha)	Sovon id	Onderzocht door:
Gijs Kokkieshoek	47,6	318	Jan Jacobs, Hans Bakker en Jim Hultzer
Wolfsveld-west	34,6	325	Jaap Eisenga, Wim Plaatzer en Koene Vegter
Hoekgatterduin	49,1	326	Leo Schaap, George Hageman en Jaap Deelder
De Westhoek	53,1	365	Hanneke Oltheten, Dini Thibaudier en Hugo Langezaal
Boeveld-west	27,1	489	Joost van der Sluijs
Schrama	30,6	1202	Leo Schaap, George Hageman en Jaap Deelder
Vinkenbaandriften	58,1	55881	Sven Peekel en Wilfried Niessen
Paardenkerkhof	48,5	57307	Hans Cornet en Paul Stelder
Sasbergen	35,3	85652	Jaap Vink / Wilfried Niessen
Totaal	384		

Overzicht Watervogeltellingen:

Telgebied	Sovon id	Deel	Geteld door:
Infiltratiegebied-zuid:	NH6223	Noordelijk deel	Leo Schaap, George Hageman en Jaap Deelder
Infiltratiegebied-zuid:	NH6223	Zuidelijk deel	Anja Vink en Ton van der Wiel
Oosterkanaal:	ZH1113	Geheel	Jan Jacobs

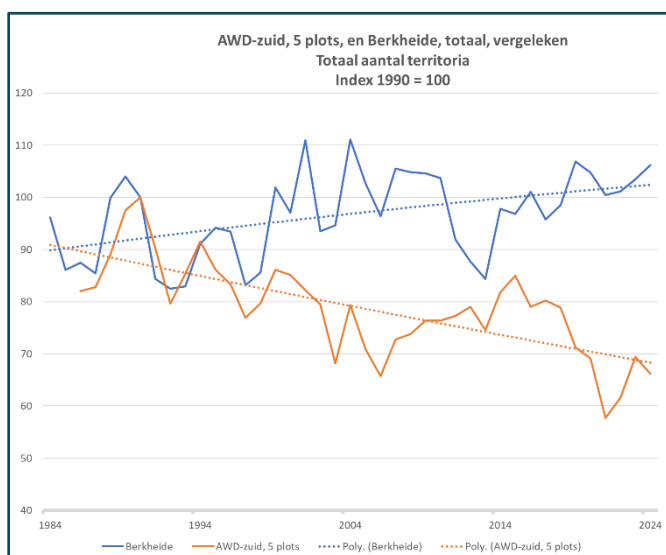
In ons verenigingsorgaan De Strandloper van maart 2025 zijn verslagen opgenomen van de recente broedvogelinventarisaties. Deze verslagen geven een gedetailleerd inzicht in de uitvoering en resultaten van de BMP onderzoeken. Naast de broedvogelkarteringen en de watervogeltellingen deden leden van onze vereniging mee aan een Houtsnippen onderzoek (2023) en de landelijke telling van de Nachtzwaluwen (2024).

Samenvatting BMP inventarisatie

Alle percelen zijn ook dit jaar, 2024, weer geïnventariseerd. Dit betekent dat er voor de plots Gijs Kokkieshoek, Boeveld-west, Wolfsveld-west, De Westhoek en Hoekgatterduin een ononderbroken reeks bestaat vanaf 1986. Een reeks dus van 39 jaar!

Daarnaast zijn ook dit jaar de percelen De Blink en Schrama geïnventariseerd. Hoewel De Blink zich beperkt tot het gebied van het Zuid-Hollands Landschap is het onderdeel van het Langevelderduin waar ook Waternet grondeigenaar is. Schrama is in 1994 een keer geïnventariseerd en daarna, vanaf 2017, jaarlijks. In 2021 werd een nieuw plot aan het onderzoek toegevoegd, Vinkenbaandriften, en is sindsdien jaarlijks onderzocht.

In 2023 is opnieuw een kavel toegevoegd, Paardenkerkhof, en in 2024 de kavel Sasbergen. Het Paardenkerkhof is 58 ha groot en grenst, gescheiden door paden aan De Westhoek en Hoekgatterduin. Sasbergen ligt in de uiterste zuidoosthoek van de AWD, is 34 ha groot, en omvat het zg. Heitje, het enige heidegebied in de AWD. Totaal wordt in de zuidelijke AWD 384 ha van de 1000 ha geteld waardoor een goede dekking ontstaat. Helaas kon Sasbergen dit jaar niet volledig worden geïnventariseerd door het overlijden van Jaap Vink. Jaap had eerder Vinkenbaandriften geïnventariseerd. Hij was een hele goede vogelaar en heeft o.a. op Terschelling jarenlang de broedvogels geïnventariseerd. Helaas moeten we hem nu missen.

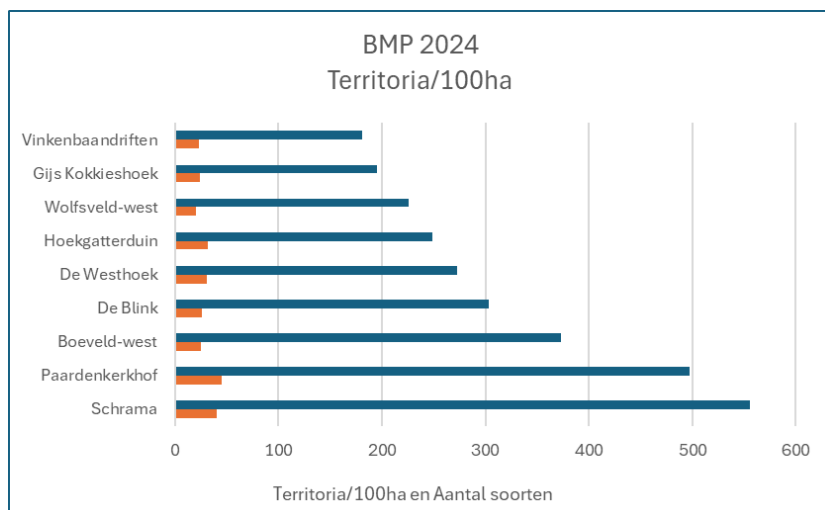

De weercondities waren tijdens het voorjaar niet al te goed. Veelal koud en veel wind wat niet bevorderlijk was voor het uitvoeren van de tellingen. Het seizoen was verder bijzonder vanwege het vele oppervlaktewater dat ook in de BMP kavels rijkelijk aanwezig was en soms voor spectaculaire veranderingen in het terrein en broedvogelstand zorgde. De jaren daarvoor waren juist uitzonderlijk droog. Ook dit jaar kan de conclusie getrokken worden dat het niet goed gaat met de broedvogelstand in de zuidelijke AWD. Er treedt geen herstel op in de vijf referentie plots door achteruitgang van de

struweelvogels. Ondanks dat in bijna alle percelen het aantal watervogels flink toenam en soms spectaculaire waarnemingen werden gedaan (de Westhoek) blijft het totaal achter. Bijgaande grafiek laat het verschil zien tussen het verloop van het aantal territoria in Berkheide en in de zuidelijke AWD. Hoewel beide gebieden niet 1 op 1 vergelijkbaar zijn is het wel opmerkelijk dat de vogelstand verder afneemt. In de aangrenzende Boswachterij Noordwijk daarentegen nam het aantal territoria aanzienlijk toe. In een hieronder genoemde publicatie in de Strandloper en Fitis wordt nader ingegaan op de verschillen tussen de duingebieden.

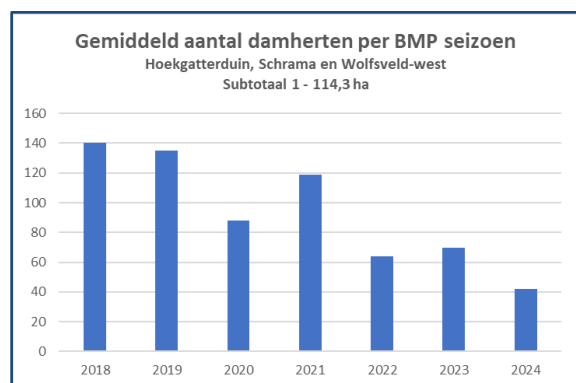
Door uitbreiding van het aantal onderzoeksgebieden komt er nieuwe data naar boven. Zo blijkt het gebied Vinkenbaandriften ook een lage broedvogeldichtheid te hebben. In 2024, mede door het water in het gebied een geringe groei. Het Paardenkerkhof daarentegen laat een hoge broedvogeldichtheid zien. Onderstaande tabel en grafiek laten de hoofdlijnen zien en de onderlinge verhoudingen.

Plotnaam	Plot id.	Opp. (ha)	2021		2022		2023		2024		2024 per 100 ha
			Territoria	Soorten	Territoria	Soorten	Territoria	Soorten	Territoria	Soorten	
AWD											
Schrama	1202	30,6	185	38	182	36	193	37	170	40	556
Paardenkerkhof	57307	48,5	-	-	-	-	249	44	241	45	497
Boeveld-west	489	27,1	40	16	77	24	116	29	101	25	373
De Blink	8680	34,3	92	30	87	25	93	26	104	26	303
De Westhoek	365	53,1	125	20	130	19	113	22	145	31	273
Hoekgatterduin	326	49,1	124	32	126	33	127	33	122	32	248
Wolfsveld-west	325	34,6	86	21	85	22	94	19	78	20	225
Gijs Kokkieshoek	318	47,6	95	22	83	24	115	25	93	24	195
Vinkenbaandriften	55881	58,1	106	21	97	19	92	22	105	23	181
Totaal		383	-		-		1192		1159		303

Damherten

Damherten worden tijdens iedere BMP ronde geteld. Aan het eind van het seizoen worden ze per plot gemiddeld zodat een maat ontstaat van graasdruk per plot. In 2021 werd nog een forse toename gezien maar inmiddels is ook in de telgebieden een forse reductie merkbaar. Bijgaande tabel geeft daarvan een goed overzicht. Opmerkelijk zijn de grote verschillen tussen de plots waarbij in de zuidelijke plots de laagste aantallen voorkomen. Ook opmerkelijk is dat extrapolatie bijna exact uitkomt op de aantallen die de gebiedstelling van Waternet oplevert.

BMP-plot	Gemiddeld aantal damherten per BMP plot								2024
	Grootte (ha)	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	per 100 ha
Hoegatterduin	49,1	41	59	32	40	26	26,3	17,7	36,05
Schrama	30,6	78	53	38	43	28	31	18,9	61,76
Wolfsveld-west	34,6	21	23	18	36	10	12,4	5,2	15,03
Subtotaal 1	114,3	140	135	88	119	64	69,7	41,8	36,57
Gijs Kokkieshoek	47,6	-	-	27	26	16	10	7,4	15,55
De Westhoek	53,1	-	-	78	85	60	50	38	71,56
Subtotaal 2	215	-	-	193	230	140	129,7	87,2	40,56
Vinkenbaandriften	58,1	-	-	-	63	55	51,6	17,3	29,78
Paardenkerkhof	48,5	-	-	-	-	-	35,3	21,3	43,92
Boeveld-west	27,1	-	-	-	-	-	9,4	4,3	15,87
Sasbergen	35,3	-	-	-	-	-	-	5,2	14,73
Totaal	384	-	-	-	293	195	226	130,1	33,88

Watervogeltellingen

Naast broedvogelonderzoek werden vanaf september 2023 tot en met april 2024 door de vereniging watervogels geteld; het Oosterkanaal en het zuidelijke infiltratiegebied. Hiervan zijn geen aparte verslagen gemaakt. De waarnemingen worden ingevoerd op de website van Sovon. Uit een analyse van het aantal overwinterende Wilde Zwanen door de jaren heen bleek dat een aantal in vergelijking met landelijke en West-Nederlandse trends afnam. Waarschijnlijk is dat een gevolg van de toenemende recreatie. Zie hiertoe de publicatie in de Strandloper. Inmiddels wordt gewerkt aan een analyse van de watervogeltellingen vanaf 2006. Gegevens werden ontvangen van Sovon en dank is verschuldigd aan Michel Klemann (Sovon) en aan de tellers van VWG Zuid-Kennemerland en van de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk.

Overige werkzaamheden

Diverse leden van onze vereniging voeren op persoonlijke titel onderzoek uit en rapporteren hierover direct aan Waternet. Zo wordt nog steeds meegewerkt aan het beheer van Noordvoort en is een vertegenwoordiger actief in de Beleidsadviesgroep (BAG) van de AWD. Daarnaast zijn er leden actief in het onderhoud of zijn onderdeel van andere werkgroepen.

Afscheid van oude rotten in het vak

Willem Baalbergen en Jan Veefkind hebben besloten, gezien hun leeftijd, afscheid te moeten nemen van het telwerk in de Amsterdamse Waterleidingduinen. In 2021 telde zij voor het laatst hun percelen. Zij hebben beiden heel lang de broedvogels geteld en vanaf 2006 ook de watervogels in het zuidelijke infiltratie gebied. Willem Baalbergen is al vanaf 1978 actief in de AWD toen hij de drijvende kracht was achter de integrale telling in de zuidelijke AWD.

Publicaties

Van de verschillende onderzoeken in de AWD zijn verslagen geplaatst in de Strandloper. De Strandloper is te downloaden via de site www.strandloper.nl onder publicaties. De artikelen zijn t.z.t ook op te vragen via www.natuurtijdschriften.nl.

Recente publicaties die een relatie met de AWD-zuid hebben zijn:

- Broedvogelinventarisatie Gijs Kokkieshoek 2024, Jan Jacobs e.a.. De Strandloper 57 (1) van maart 2025.
- Broedvogelinventarisatie De Westhoek 2024, Hugo Langezaal e.a.. De Strandloper 57 (1) van maart 2025.
- Broedvogelinventarisatie Wolfsveld 2024, Koene Vegter e.a.. De Strandloper 57 (1) van maart 2025.
- Broedvogelinventarisatie Hoekgatterduin 2024. George Hageman. De Strandloper 57 (1) van maart 2025.
- Broedvogelinventarisatie Schrama 2024. George Hageman. De Strandloper 57 (1) van maart 2025.
- Broedvogelinventarisatie Paardenkerkhof 2024. Paul Stelder. De Strandloper 57 (1) van maart 2025.
- Vogelmagneet Haasvelderplas. Maarten Visser en Joost van der Sluijs, Fitis nr. 3, 2024.
- Broedvogelinventarisatie Vinkenbaandriften 2023. Jaap Vink. De Strandloper 56 (1) van maart 2024.
- Nachtzwaluwen in de duinstreek. Wim de Groot. De Strandloper 56 (4), december 2024.
- Houtsnippen in het zuiden van de Amsterdamse Waterleidingduinen. Leo Schaap en Gab de Croock. De Strandloper 55 (4) van december 2023.
- Broedvogels in AWD-zuid sterk achteruitgegaan. Leo Schaap. De Strandloper 55 (1), van maart 2023.

- De Wilde Zwanen van de Amsterdamse Waterleidingduinen. Leo Schaap en Antje Ehrenburg. De Strandloper 53(2), van juni 2021.
- De Wilde Zwanen van de AWD. Dalende trend in de winter. Leo Schaap en Antje Ehrenburg. Fitis 57(4) 2021. Dit is een iets gewijzigde versie van het artikel dat in de Strandloper is verschenen.

Vogelringstation AW-duinen.

Koos van Ee, voorzitter

We kunnen weer verslag doen van een volledig vangseizoen.

Op veel van de vangbare dagen hebben we de netten open gehad. Het weer speelt natuurlijk een grote rol bij onze vangstinspanningen.

Na de droge jaren hadden we vorig jaar een extreem nat jaar. Ook dit jaar valt de regen regelmatig en overvloedig. Het jaar begon met een zeer zachte Hollandse kwakkelwinter. Het voorjaar was nat en zacht. Dit bleef zo tot 20 juli. We kregen toen hoge druk boven centraal Europa en dat zorgde voor een warme tweede helft van de zomer. Toch kregen we ook nu weer voldoende mm regen te verwerken.

De herfst kreeg soms een zomers karakter, hoge temperaturen. We kwamen weer in een westelijke stroming en wind hoort daarbij. Dat bleef lang aanhouden en tot eind november moesten we de windluwe dagen opzoeken om te kunnen vangen. Dit heeft zeker invloed gehad op het aantal vangdagen.

De winter begon weer winderig en herfstachtig. Tot de jaarwisseling hebben we dan ook nauwelijks vorst gehad.

We hebben dan ook een mager vangjaar achter de rug. We hebben dit jaar behoorlijk minder vangdagen kunnen maken. Het aantal gevangen vogels is dan 30 % lager dan het gemiddelde van de afgelopen 20 jaar. Het weer was de spelbreker op meer dagen dan in een gemiddeld jaar en het aantal gevangen vogels is in heel Nederland behoorlijk minder.

De eerste 100+ dag konden we pas op 23 juni realiseren, gelukkig volgden er daarna nog ruim 15 van dit soort dagen.

We hebben ook in 2024 gewerkt met een vaste opstelling en geluidsprotocol. De vangst-inspanningen hebben we kunnen uitvoeren volgens het onderzoeksplan dat we voor de periode 2024-2028 hebben vastgesteld. (te vinden in ons jaarverslag 2023 op onze website, <https://www.vrs-awd.nl/>)

Op ruim 120 ochtenden, 3 avonden en 8 nachten, hebben we de netten open gehad.

In totaal werden meer dan 3800 uren besteed aan het ringen van vogels, baanonderhoud, verwerking ringgegevens en wat daar nog meer bij komt kijken.

Het resultaat was: 5126 nieuw geringde vogels en ook nog 1270 vogels, die al een ring hadden. Hiervan waren er een aantal niet door ons geringd en ook een aantal vogels waren voorzien met een buitenlandse ring. In ons uitgebreide jaarverslag dat later zal verschijnen en te vinden is op onze website, zal dat worden uitgewerkt.

Dit jaartotaal (6396)is behoorlijk lager dan een gemiddeld jaar, voor ons ringstation. Ondanks de behoorlijk mindere vangsten door het hele jaar heen, eindigde ons ringstation op de 4^e plaats van Nederland in 2024. Het was in heel Nederland een zeer mager vangjaar. Het aantal gevangen soorten, was met 86 wel bovengemiddeld.

Ook dit jaar hebben we het CES programma (Broedvogels) volledig kunnen invullen.

Alle vangsten uit de CES-locatie worden herkenbaar geregistreerd in onze database. Het gebruik van geluid op onze CES-locatie in het gehele jaar niet van toepassing. Verder zijn er dit jaar 130 vogels bemonsterd voor het Zoönose project van het Vogeltrekstation.

Ijsvogel

De top 5 nieuw geringde vogels

- 1 - Zwartkop
- 2 - Tjiftjaf
- 3 - Kleine Karekiet
- 4 - Roodborst
- 5 - Graspieper

Verder een aantal opvallende zaken dit jaar:

- Weer veel minder Kleine Karekieten dit jaar
- Het hoogste aantal graspiepers in 25 jaar
- Een leuk aantal steltlopers
- Een topjaar voor de Veldleeuwerik
- Een paar zeer bijzondere soorten:

Leuke en bijzondere vangsten

Ook dit jaar een behoorlijke lijst!: Porseleinhoen 2, Aalscholver 2, Kleine Plevier 4, **Kwartel 2**, **Oeverloper 2**, **Bosruiter 1**, **Bonte Strandloper 1**, Koekoek 2, **Woudaap 1**, Draaihals 1, **Bijeneter 1**, Siberische Tjiftjaf 2, Grote Lijster 1, , **Bruine Boszanger 1**, **Bladkoning 6**, Sperwergrasmus 1, Rouwkwikstaart 1, Roodmus 1.

Vogels met buitenlandse ringen en Terugmeldingen van door ons geringde vogels

Wordt uitgewerkt in ons jaarverslag.

Overige opvallende vangstverschillen t.o.v. het gemiddelde van de laatste 10 jaar

- Weer meer vangsten met onze slagnetten(Betere bezetting)
- Een topjaar voor de Veldleeuwerik, 144 keer in of onder het net
- Een mooi aantal nachtvangsten

Waterstand

Een jaarlijks terugkerend zorgpunt van de laatste 10 jaar was: de waterstand in ons vangterrein. We zijn er ons van bewust dat we werken in een waterwingebied, maar dat neemt niet weg, dat we onze zorgen over de soms erg wisselende waterstanden in het broedseizoen uitspreken.

De waterstand was na de winter tot half tot half mei nog behoorlijk wisselend. Dat is jammer, want de vroege lage/ bodembroeders (Blauwborst enz.) zijn gebaat bij een stabiele stand vanaf half april. Half mei steeg het water in twee weken met ruim 50 cm en kwam het terrein goed vol. Vanaf begin juni begon het te zakken en kregen we een zeer droog terrein. Dit bleef tot het einde van het seizoen zo.

Damherten

Het damhertbeheer zorgde aan het einde van de winter voor merkbaar minder herten rond de netten. Een actie van de boswachters aan het einde van het beheers seizoen zorgde wel voor wat minder slapers, maar er bleven aantal hinds over die hun slaapplek hadden net achter de netten onze zuidsectie. Ook bij onze Ces locatie ontstond een slaap en burlplek.

Door de natte voorzomer en de lagere zomerwaterstand in ons gebied kwamen er steeds meer herten door het riet gewandeld en om te eten van het sappige gras in het infiltratiegebied. Vanaf juni gingen de alleenstaande mannen weer op zoek naar de groepjes overgebleven vrouwen en kregen we weer last van compleet gesloopte netten. Tijdens de bronsttijd werd dit zo erg, dat we vanaf half september weer verschillende netten in het gewei van de herten zagen verdwijnen. We besloten zelfs om in oktober-november de netten van de Ces-locatie te verwijderen.

Zo was de schade dit jaar wel weer net zo groot als de afgelopen jaren. Dit blijft een behoorlijke aanslag op onze financiële reserves, de bodem is nu echt wel in zicht.

Ook de inloopkooien voor de Waterrallen, waren soms weer behoorlijk plat getrapt en ook de leiwandjes moesten we regelmatig weer rechtzetten of vervangen

Publicaties

Jaarverslag 2023 VRS-AWD en verschillende artikelen in de Fitis

Zoönose

Voor het landelijk onderzoeksproject van het Vogeltrekstation en de Erasmusuniversiteit naar op mens overdraagbare ziekten, zijn er bij ongeveer 130 vogels bloed, keel en cloacamonsters verzameld. Door de verminderde behoefte aan kustvogels bij dit onderzoek hebben we wel minder monsters genomen dan dat we de afgelopen jaren gedaan hebben.

Onderhoud

De klusdagen hebben we na de Coronatijd nog niet gehouden. Het onderhoud gebeurde op dagen dat er minder vogels gevangen werden. Er zijn wat beperkte snoeiwerkzaamheden uitgevoerd. Er moest wel weer een aantal keren gemaaid en gesnoeid worden tijdens het vangseizoen. (door het natte voorjaar en het groeizame weer).

De netstokken van de netopstelling moesten verschillende keren recht worden gezet. (damherten). Regelmatig moest er toch weer een gesloopt net vervangen worden.

Herstelwerkzaamheden aan het slagnet

Medewerkers

Het afgelopen jaar heeft Wouter zijn ringvergunning gekregen.

Ons ringstation telt nu 10 ringvergunninghouders en ongeveer 25 assistenten. Niet iedereen heeft de mogelijkheid om zeer regelmatig mee te doen. De meeste vangdagen worden ingevuld door 6 ringers en ongeveer 10 assistenten. Dit zorgt ervoor dat bijna elke mogelijke vangdag in het seizoen benut kan worden. Ook in de winterperiode slagen we erin om regelmatig een vangdag te maken.

Wasplaten

Leo Jalink

N.b. Alle tabellen zijn als bijlage terug te vinden op pagina 74

Inleiding

Voor het 24^e jaar op rij zijn weer een fors aantal proefvakken gemonitord op de paddenstoelensoorten van wasplaatgraslanden. Het ging om 61 vlakken, waarvan in 47 kwantitatieve vlakken de aantallen per telsoort geteld worden en in 14 veel grotere kwalitatieve vlakken alleen de aanwezigheid van telsoorten wordt geregistreerd.

Het jaar 2024 is heel bijzonder, vooral omdat door de zeer natte herfst van 2023 en daarna de natte winter en lente een deel van de vlakken in de herfst van 2024 nog steeds onder water stond. Op andere plekken was voor het eerst goed merkbaar dat er minder damhertbegrazing was.

De tellingen zijn weer uitgevoerd door de bekende ploeg van 21 waarnemers. Johan Goudzwaard is vanwege zijn verhuizing naar Groningen gestopt als teller en zijn vlakken zijn afgelopen herfst door Rozemarijn Sikkes en Eke van Batenburg gedaan.

Aan het begin van het seizoen is zoals gebruikelijk weer een opfrisavond geweest (in Vogelenzang). Die werd dit jaar zeer goed bezocht (17 deelnemers). Er zijn ook 3 gezamenlijke veldexcursies geweest.

In totaal zijn er 396 tellingen gedaan, waarbij bij 256 tellingen (65%) geen enkele te tellen soort werd aangetroffen, vaak wel andere paddenstoelen. In de kwantitatieve vlakken zijn maar liefst 12.317 exemplaren geteld en uit de kwalitatieve vlakken is 200 maal een telsoort gemeld. Net als in voorgaande drie jaren zijn in veel vlakken ook weer zomertellingen verricht. Er is dus weer heel veel werk verzet.

Zuidelijke duinen extreem nat

Met uitzondering van de vlakken op het Heitje waren de vlakken in het zuidelijke duin extreem nat. Op vlak 8 na stonden alle vlakken zeer langdurig onder water vanaf november 2023. Eigenlijk is alleen vlak 9 droog gevallen aan het begin van het telseizoen, maar dit ooit zo mooie duingrasland was nu veranderd in een moddervlakte met hier en daar forse pollen halfdood gras. Er was het hele seizoen geen paddenstoel te vinden.

Vlakken 3,4 en 5 (vijsprong) een jaar lang volledig onder water.

Alle andere zuidelijke vlakken 1 en 2 (Haasveld), 3, 4 en 5 (Vijfsprong) en 21 en 23 (Ronde Vlak) stonden het hele telseizoen van 2024 nog volledig onder water. Daar waren dus ook geen paddenstoelen te vinden.

Heel leuk was dat vlak 8, waar al enkele jaren alleen enkele Zwartwordende wasplaten gevonden waren, nu ook aardtongen stonden: 17 Kortsporige aardtongen. Alle aantallen die ik per vlak noem, zijn weer de seizoen maxima. Dus als een vlak 3 maal geteld is en er zijn resp. 2, 34 en 12 exemplaren van een bepaalde soort gevonden, dan noem ik 34 als seizoen maximum.

Om aan te geven hoe groot het effect van al die verdronken proefvlakken is, zijn in tabel 1 de seizoen maxima van de gevonden soorten in de zuidelijke vlakken per soort per jaar gesommeerd. In de jaren 2021 tot en met 2023 werden gemiddeld ongeveer 2200 exemplaren geteld, in 2024 slechts 28, ofwel 98,7% minder dan het genoemde gemiddelde.

Tabel in bijlage

Vlakken 21 en 23 op het Ronde Vlak.

Het Heitje

Voor de vier vlakken van het Heitje (31, 32, 48 en 59) was 2024 een redelijk jaar. Er werden 5 soorten gevonden: Puntmutswasplaat (148), Zwartwordende wasplaat (258), Kabouterwasplaat (54), Papegaaizwammetje (23) en Sneeuwzwammetje (12). Tussen haakjes staan weer de gesommeerde seizoen maxima van de 4 vlakken. De Heideknotszwam werd dit jaar wel gezien, maar helaas alleen buiten de proefvlakken. In de zomer was de zeer zeldzame Struisgrasverstikker weer massaal aanwezig binnen de enclosure van het Heitje.

Struisgrasverstikker (*Epichloe baconii*) op het Heitje (links detail, rechts overzicht)

Het Eiland van Rolvers

Het ooit zo rijke Eiland van Rolvers is al vele jaren arm aan telsoorten, ook buiten de proefvlakken. Een oorzaak daarvan kon niet goed worden benoemd (Jalink, 2021). Ook 2024 was weer een heel mager jaar met 4 soorten in lage aantallen: Verblekende knotszwam (8), Rupsendoder (1), Gewoon vuurzwammetje (1) en Verblekende knotszwam (18). Dit zijn de gesommeerde seizoen maxima van 6 telvlakken (vlak 35 t/m 40)

Tabel in bijlage

Het Groot Zwarteveld

Het Groot Zwarteveld is al sinds eind jaren 80 van vorige eeuw een zeer goed gebied voor de paddenstoelen van wasplaatgraslanden. Het Groot Zwarteveld kent een grote variatie aan bodem, van kalkrijk tot sterk ontkalkt en van vrij droog tot behoorlijk vochtig. Er liggen daarom best veel kwantitatieve vlakken op het Zwarteveld: 24, 25, 26, 28, 29, 77, 78, 80, 81, 82 en 85. De algemene veldindruk, ook buiten de telvlakken was dat er in 2024 wat minder paddenstoelen stonden dan in voorgaande jaren. Het seizoen kwam vrij laat op gang en door nachtvorst begin november werden de aantallen snel een stuk minder.

Uit tabel 2 blijkt dat er ook weer diverse bijzondere soorten gevonden zijn, zoals Trechterwasplaat, Scharlaken wasplaat, Veenmosvuurzwammetje en Karmozijnwasplaat. Vlak 25 heeft dit jaar in vergelijking tot andere jaren opvallend weinig soorten in lage aantallen. Dat zou kunnen liggen aan de lage ligging van het vlak. In zijn algemeenheid is het effect van het natte seizoen op Groot Zwarteveld en ook andere in het noordelijk duin gelegen deelgebieden veel geringer dan die in het zuidelijk duin. Dat komt omdat in het noordelijk duin de waterstanden veel sterker gereguleerd worden vanwege de waterwinning.

Infiltratiegebied

Ook in het infiltratiegebied is het effect van dat natte seizoen dus veel minder merkbaar. Wel merkbaar is dat er de laatste jaren veel beter en consequenter gemaaid wordt en dat komt de paddenstoelenflora ten goede.

In de vlakken 11, 13 en 14 werden 7 soorten aangetroffen, waarvan sommige in behoorlijk grote aantallen: Fraaie knotszwam (234), Kortsporige aardtong (136), Puntmutswasplaat (1), Elfenwasplaat (29), Zwartwordende wasplaat (189), Kabouterwasplaat (71) en Papegaaizwam (539).

Waterdellen, Orchideeënpad en Astrids Driftje

Ooit waren dit topgebieden voor paddenstoelen van kalkrijke vochtige wasplaatgraslanden.

Helaas is dat verleden tijd.

Proefvlak 45 (Astrids Driftje) dat op de oever van het Zwarteveldekanaal ligt, heeft al twee jaar last van de vaak zeer hoge waterstanden in het kanaal. Soms staat een deel van het vlak daardoor plasdras. De achteruitgang is goed te zien in tabel 3.

Tabel in bijlage

Vlak 17 (Orchideeënpad) is in ieder geval al sinds 2021 erg arm aan graslandpaddenstoelen. Ondanks maaien heeft dit vlak veel last van vergrassing en waarschijnlijk ook van een andere waterstand in het aangrenzende kanaal. In 2024 werden er slechts 3 telsoorten gevonden, alle in lage aantallen: Spitse knotszwam (8), Fraaie knotszwam (8) en Papegaaizwam (1).

Waterdellen, vlak 15 (rugzak in het centrum).

Gelukkig is de toestand in Waterdellen (vlak 15 en 16) wat gunstiger, zie tabel 4.

Tabel in bijlage

Jaarlijks worden in Waterdellen nog redelijk wat telsoorten gevonden en ook in behoorlijke aantallen. Wat opvalt, is dat er weinig bijzondere soorten bij zitten. Vroeger was Waterdellen ook heel rijk aan allerlei bijzondere soorten Satijnzwammen, vooral in de maanden juli, augustus en begin september. Dat is helaas niet meer. Tijdens de zomertellingen afgelopen jaren hebben we die soorten niet of nauwelijks meer gezien.

Waterdellen heeft ook last van de veranderde peilen in nabijgelegen kanalen en het is er deels natter geworden (te nat voor veel paddenstoelen).

Klompenpan

In dit gebied liggen 3 vlakken en in alle 3 vlakken neemt de hoeveelheid mossen sterk toe, deels ook Veenmos. De valleien van de 3 vlakken zijn duidelijk zuurder aan het worden.

In tabel 5 is te zien dat de aantallen van jaar tot jaar fors schommelen en dat 2024 het magerste jaar is van de afgelopen 4 jaren. Het jaar 2023 was bijzonder goed met maar liefst 14 soorten.

Tabel in bijlage

Duinpanweg

Van de 3 vlakken bij de Duinpanweg waren er twee (vlak 73 en 74) veel te nat voor paddenstoelen. Ze waren grotendeels plas-dras. Alleen vlak 72 was wat droger en daar werden 6 soorten gevonden: Verblekende knotszwam (23), Elfenwasplaat (24), Zwartwordende wasplaat (19), Kabouterwasplaat (33), Gewoon vuurzwammetje (30) en Papegaaizwammetje (38). Vlak 72 is ook in de jaren 2021 tot en met 2023 het rijkst van de 3 vlakken, maar vlak 74 is in die jaren een goede tweede met forse aantallen graslandpaddenstoelen. Vlak 73 daarentegen is ook in voorgaande jaren erg mager.

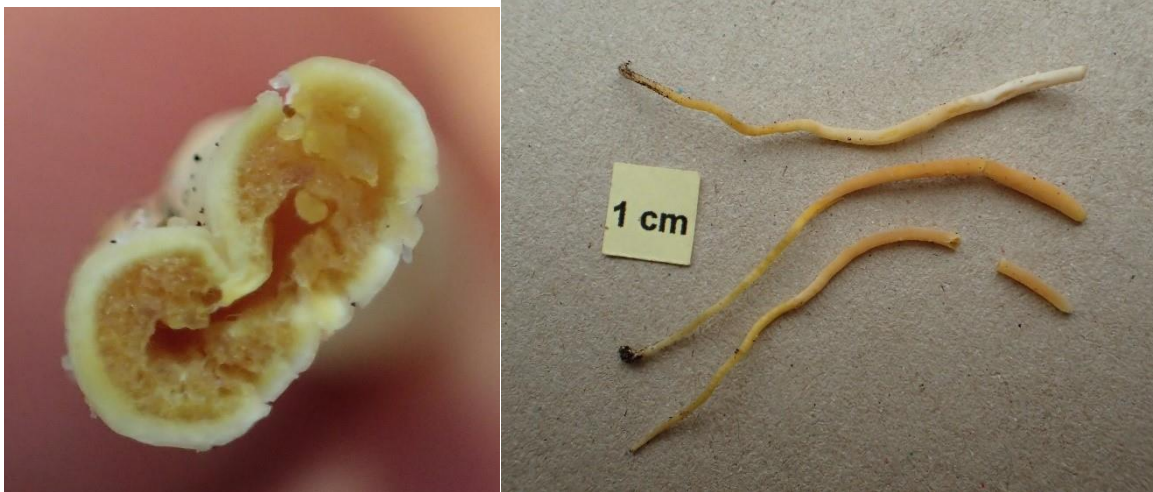
Klazewei

De vier vlakken van Klazewei waren alle zeer nat, variërend van plas-dras tot deels onder water. Er zijn in 2024 totaal geen telsoorten gevonden. In 2023 was het gebied ook erg arm, maar in 2022 werden er 5 soorten gevonden, waaronder de kalkminnende Duinwasplaat.

Kwalitatieve vlakken

Kwalitatieve vlakken zijn veel groter dan kwantitatieve vlakken en daardoor zijn er gemiddeld ook meer soorten te vinden. In kwalitatieve vlakken worden de aantallen (in principe) niet geteld, maar wordt alleen de aan of afwezigheid van soorten vastgesteld. In tabel 6 zijn de resultaten voor 14 kwalitatieve vlakken weergegeven.

Wat opvalt, is dat de Zwartwordende wasplaat in op één na alle vlakken gevonden is. Wat ook opvalt, is dat er best de nodige bijzondere soorten gevonden zijn, zoals Strogele knotszwam, Scharlaken wasplaat, Veenmosvuurzwammetje, Duinwasplaat, Karmozijnwasplaat en Oranjegeel koraaltje. Ook zijn er maar liefst 5 soorten aardtongen gevonden. Heel bijzonder is ook dat vlak 56k (Berg Rozenwaterveld) eindelijk weer paddenstoelen had. Vlak 56k was vroeger heel goed, maar na de extreem hete zomer van 2018 werd daar jarenlang niets meer gevonden. De gedachte is dat in 2018 heel veel mycelia door hitte en droogte zijn afgestorven. En in 2024 zijn er maar liefst weer 7 soorten gevonden, dat is ook vast te danken aan alle neerslag. Eén van die 7 soorten was ook nog de zeldzame Strogele knotszwam.

Strogele knotszwam (*Clavaria straminea*) is vrij saai, vaak bleek geel en het vlees is veel geler dan het oppervlak.

Tot slot

Samenvattend kunnen we dus stellen dat een deel van de vlakken ofwel veel te nat (plas-dras) was voor paddenstoelen ofwel volledig onder water stond. Dat treft vooral de vlakken in het zuidelijke duin, bij de Duinpanweg en in Klazewei. Op andere plekken waren de resultaten wisselend, soms vrij goed, soms toch mager. Het jaar 2024 gaat zeker de boeken in als een slecht jaar voor de aantal getelde paddenstoelen in ons meetnet.

Het is ook opvallend dat enkele van nature droge(re) vlakken in 2024 beter scoorden dan in drogere jaren.

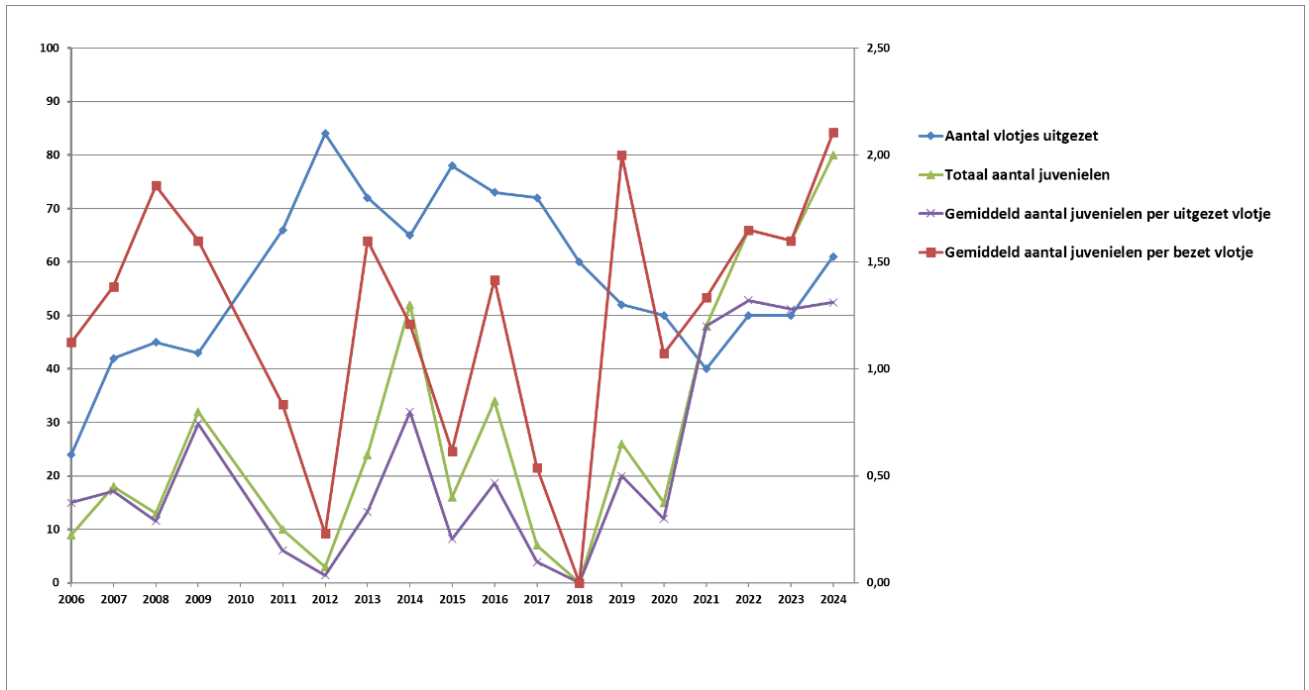
In bijlage 1 is de bemensing van de vlakken weergegeven. In bijlage 2 een overzicht van de gevonden telsoorten met hun aantal in de kwantitatieve vlakken. Maar liefst 20 van de 30 gevonden soorten staan op de Rode lijst.

Literatuur

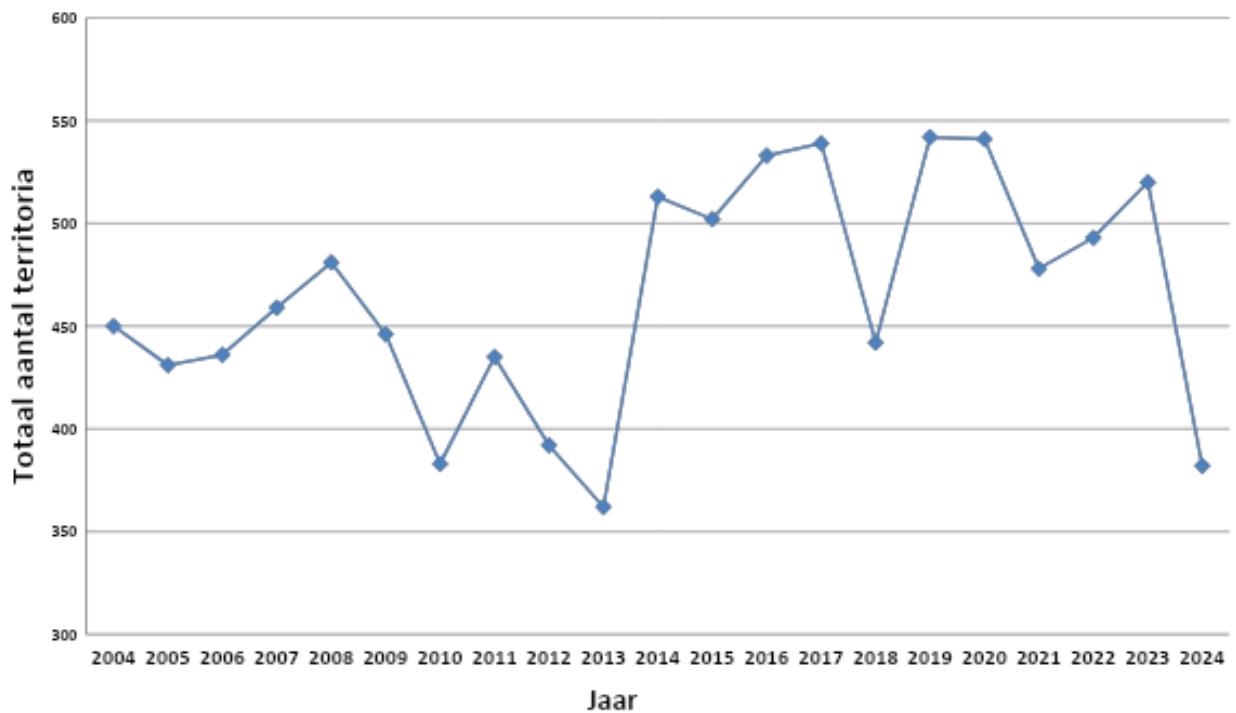
Jalink, LM, 2021. Wasplaatgraslanden in de Amsterdamse Waterleidingduinen – 2. De resultaten van 20 jaar monitoring met speciale aandacht voor de periode 2010-2020. Uitgave Waternet & Myco Consult.

Bijlage 1

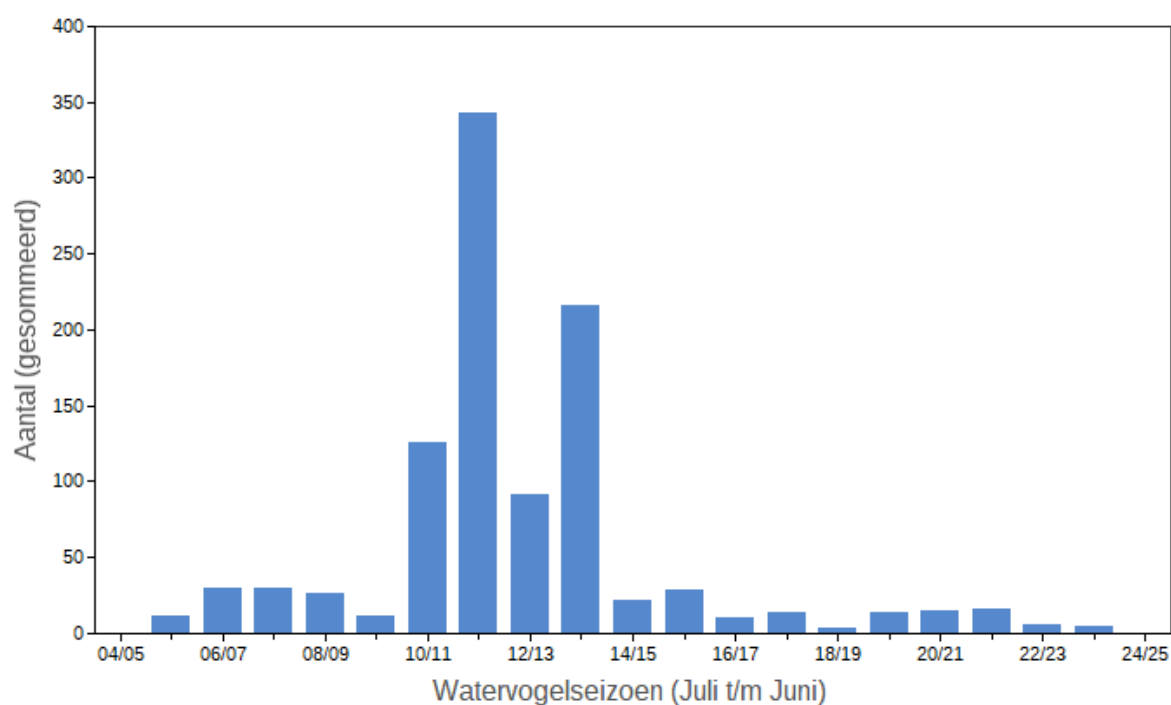
Broedvogels Bethunepolder

Zwarte sterns op Terra Nova

Ontwikkeling broedterritoria

Grauwe Gans

Gebied(en): UT2323

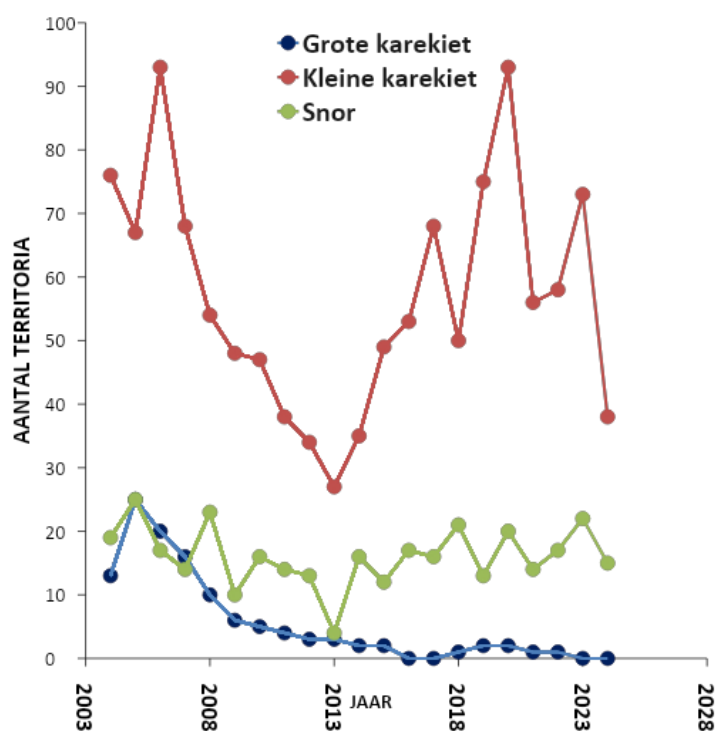
Maand(en): 3,4,5

© Sovon Vogelonderzoek Nederland

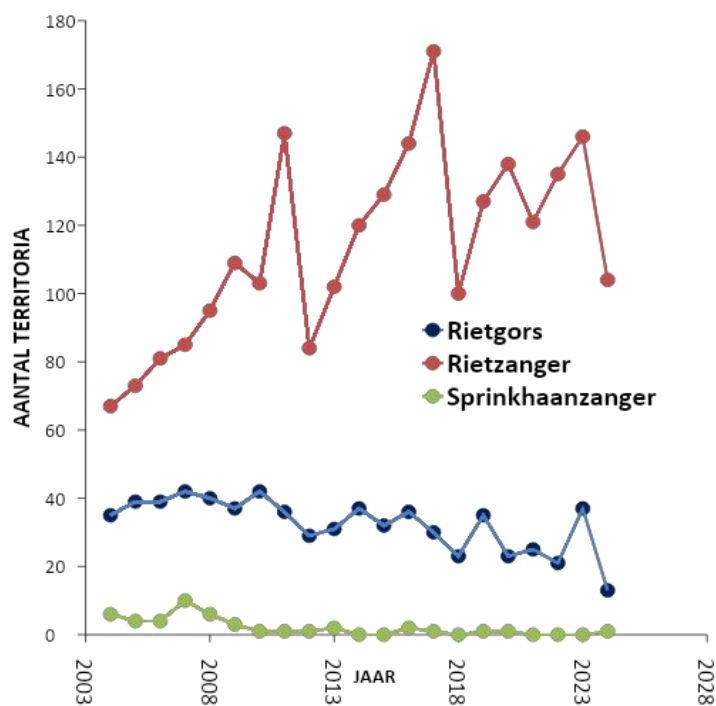
Gemaakt op 22-11-2024 22:17:54 op basis van ongevalideerde telgegevens uit het Meetnet Watervogels (NEM)

Aantal getelde grauwe ganzen op de waterleidingplas gesommeerd over de maanden maart t/m mei

RIETVOGELS

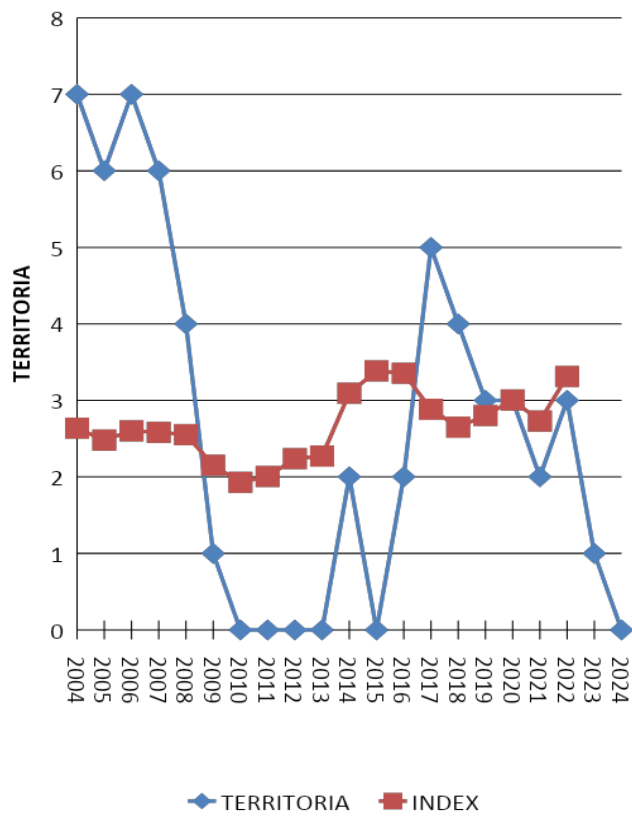

RIET/RUIGTE VOGELS

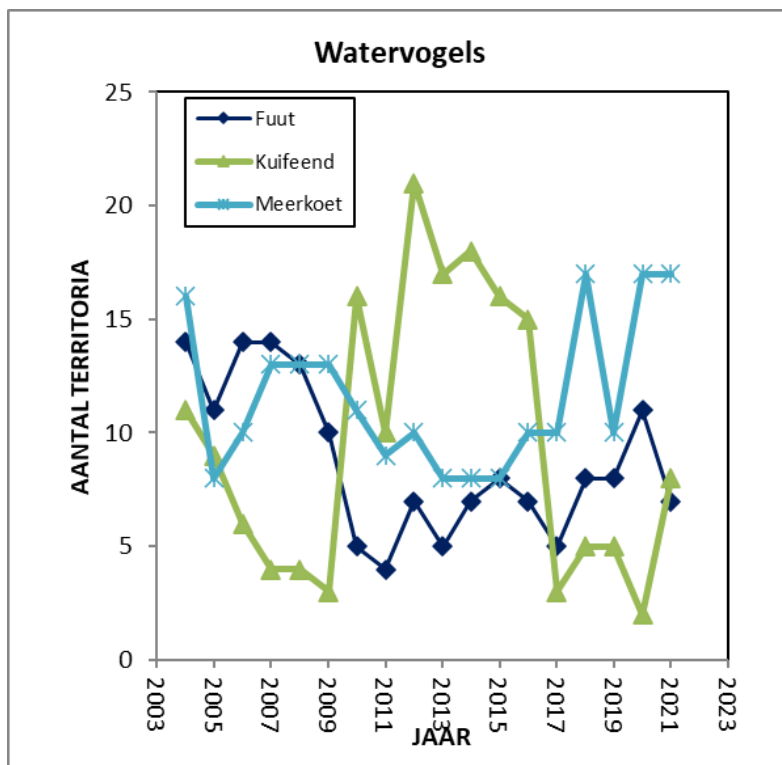

Aantalsontwikkelingen van de rietzangvogels in de periode 2004-2021.

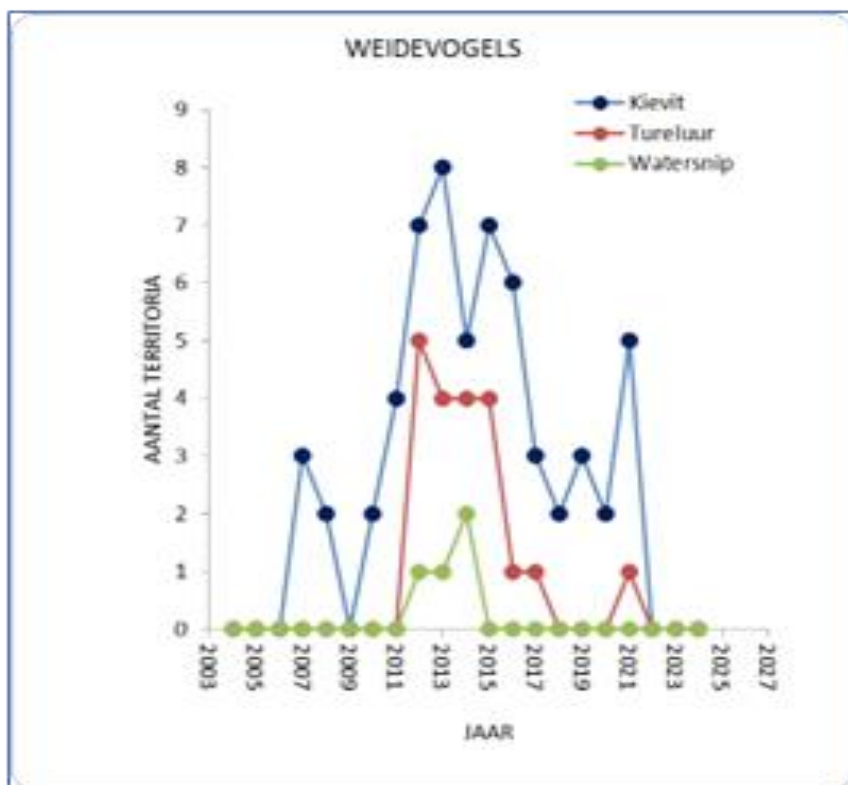
WATERRAL

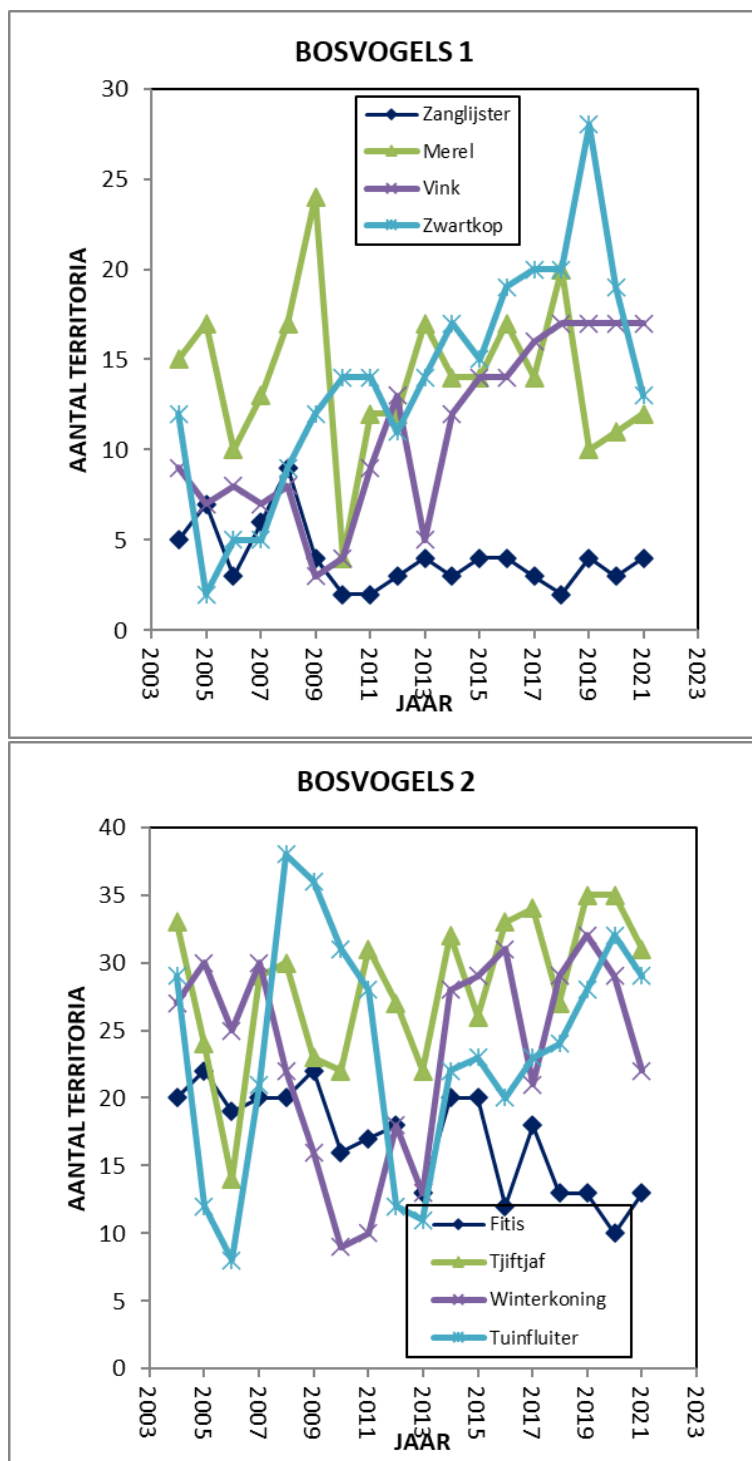
Ontwikkeling territoria wateral

Ontwikkeling territoria watervogels

Ontwikkeling territoria weidevogels

Ontwikkeling territoria bosvogels

Bijlage 2

Wasplaten

Wetenschappelijke naam	2021	2022	2023	2024	Nederlandse naam
<i>Clavaria daulnoyi</i>			1		Grijze knotszwam
<i>Clavaria falcata</i>	46				Spitse knotszwam
<i>Clavaria fragilis</i>	35		26		Wormvormige knotszwam
<i>Clavulinopsis helvola</i>	115		177		Gele knotszwam
<i>Clavulinopsis laeticolor</i>	237		74		Fraaie knotszwam
<i>Clavulinopsis luteoalba</i>	1200	499	359		Verblekende knotszwam
<i>Cordyceps militaris</i>	2	2			Rupsendoder
<i>Entoloma incanum</i>	9	15	60		Groensteelsatijnzwam
<i>Geoglossum elongatum</i>	91		7	17	Kortsporige aardtong
<i>Geoglossum glutinosum</i>	15	7	5		Kleverige aardtong
<i>Hygrocybe acutoconica</i>	8	14	36		Puntmutswasplaat
<i>Hygrocybe ceracea</i>	28	64	18		Elfenwasplaat
<i>Hygrocybe conica</i>	256	190	226	11	Zwartwordende wasplaat
<i>Hygrocybe helobia</i>		1	56		Broos vuurzwammetje
<i>Hygrocybe insipida</i>	16		2		Kabouterwasplaat
<i>Hygrocybe miniata</i> var. <i>miniata</i>	540	583	372		Gewoon vuurzwammetje
<i>Hygrocybe phaeococcinea</i>	220	118	179		Karmozijnwasplaat
<i>Hygrocybe psittacina</i>	168	28	23		Papegaaizwammetje
<i>Hygrocybe virginea</i>	205	66	160		Sneeuwzwammetje
Totaal (som seizoen maxima)	3191	1587	1781	28	
Jaar	2021	2022	2023	2024	

Tabel 1. Gesommeerde seizoen maxima van de vlakken 1, 2, 3, 4, 5, 8, 9, 21 en 23 in de jaren 2021 tot en met 2024. Alle waarnemingen in 2024 komen uit vlak 8.

Wetensch. naam	24	25	26	28	29	77	78	80	81	82	85	Samen	Nederlandse naam
Cl. helvola	320				10	9	32					371	Gele knotszwam
Cl. laeticolor			275							2		277	Fraaie knotszwam
Cl. luteoalba	45		16	4	55	278	150					548	Verblekende knotszwam
Cordyceps militaris										1		1	Rupsendoder
Hyg. acutoconica										3		3	Puntmutswasplaat
Hyg. cantharellus			2									2	Trechterwasplaat
Hyg. ceracea			4			1	28			5		38	Elfenwasplaat
Hyg. coccinea					33							33	Scharlaken wasplaat
H. coccineocrenata				7	1						64	72	Veenmosvuurzwammetje
Hyg. conica			2				39	46	17	42	11	157	Zwartwordende wasplaat
Hyg. helobia	3			8	52						9	72	Broos vuurzwammetje
Hyg. insipida		1								1		2	Kabouterwasplaat
Hyg. laeta	275			5	12	347	65					704	Slijmwasplaat
Hyg. miniata	15		4	25	18		90				17	169	Gewoon vuurzwammetje
H. phaeococcinea							9				1	10	Karmozijnwasplaat
Hyg. psittacina		16	103				40			17		176	Papegaaizwammetje
Hyg. virginea			48			37	64					149	Sneeuwzwammetje
Eindtotaal	658	17	454	49	181	672	517	46	17	71	102	2784	

Tabel 2. Gevonden soorten in 2024 op Groot Zwartevelde (seizoensmaxima).

Wetenschappelijke naam	2021	2022	2023	2024	Nederlandse naam
Clavulinopsis helvola		1			Gele knotszwam
Clavulinopsis laeticolor	3				Fraaie knotszwam
Hygrocybe ceracea	282	23			Elfenwasplaat
Hygrocybe conica		4			Zwartwordende wasplaat
Hygrocybe insipida		14	2		Kabouterwasplaat
Hygrocybe miniata		26			Gewoon vuurzwammetje
Hygrocybe psittacina	31	113	2	3	Papegaaizwam
Hygrocybe virginea				10	Sneeuwzwammetje
Totaal	316	181	4	13	

Tabel 3. Seizoensmaxima in vlak 45 in de jaren 2021 tot 2024.

Wetenschappelijke naam	2021	2022	2023	2024	Nederlandse naam
<i>Clavaria falcata</i>	650	204	280	32	Spitse knotszwam
<i>Clavulinopsis corniculata</i>	1				Sikkelkoraalzwam
<i>Clavulinopsis helvola</i>	24				Gele knotszwam
<i>Clavulinopsis laeticolor</i>	70	285	131	469	Fraaie knotszwam
<i>Clavulinopsis luteoalba</i>	66	13			Verblekende knotszwam
<i>Geoglossum elongatum</i>	5		1	13	Kortsporige aardtong
<i>Geoglossum fallax</i>				63	Fijngeschubde aardtong
<i>Hygrocybe acutoconica</i>			2		Puntmutswasplaat
<i>Hygrocybe ceracea</i>	3	15	11	3	Elfenwasplaat
<i>Hygrocybe conica</i>	17	12	26	25	Zwartwordende wasplaat
<i>Hygrocybe insipida</i>	6	11	7	16	Kabouterwasplaat
<i>Hygrocybe miniata</i> var. <i>miniata</i>	8	28	10	6	Gewoon vuurzwammetje (rood)
<i>Hygrocybe miniata</i> var. <i>mollis</i>	14				Gewoon vuurzwammetje (geel)
<i>Hygrocybe psittacina</i>	46	76	40	36	Papegaaizwammetje
<i>Hygrocybe virginea</i>			3	5	Sneeuwzwammetje
Totaal	910	644	511	668	

Tabel 4. Seizoensmaxima Waterdellen (vlak 15 en 16 opgeteld) van 2021 tot 2024.

Wetenschappelijke naam	2021	2022	2023	2024	Nederlandse naam
<i>Clavaria falcata</i>	1		31		Spitse knotszwam
<i>Clavaria fragilis</i>			10		Wormvormige knotszwam
<i>Clavulinopsis helvola</i>				11	Gele knotszwam
<i>Clavulinopsis luteoalba</i>	490	109	52	120	Verblekende knotszwam
<i>Cordyceps militaris</i>		2	2	1	Rupsendoder
<i>Geoglossum cookeanum</i>				8	Brede aardtong
<i>Geoglossum glutinosum</i>				25	Kleverige aardtong
<i>Hygrocybe ceracea</i>			50		Elfenwasplaat
<i>Hygrocybe coccinea</i>			1		Scharlaken wasplaat
<i>Hygrocybe coccineocrenata</i>			2		Veenmosvuurzwammetje
<i>Hygrocybe conica</i>		2	43		Zwartwordende wasplaat
<i>Hygrocybe helobia</i>	104	22	15		Broos vuurzwammetje
<i>Hygrocybe insipida</i>			67		Kabouterwasplaat
<i>Hygrocybe miniata</i>	18	97	131	8	Gewoon vuurzwammetje
<i>Hygrocybe mucronella</i>		1			Bittere wasplaat
<i>Hygrocybe phaeococcinea</i>			18		Karmozijnwasplaat
<i>Hygrocybe psittacina</i>			14		Papegaaizwammetje
<i>Hygrocybe virginea</i>			3		Sneeuwzwammetje
<i>Trichoglossum hirsutum</i>				3	Gewone ruige aardtong
totaal	613	233	439	176	

Tabel 5. Seizoensmaxima Klompenpan (vlak 18, 19 en 20 gesommeerd) van 2021 tot en met 2024.

Wetensch. naam	30k	52k	54k	55k	56k	57k	58k	63k	65k	71k	86k	88k	89k	90k	Nederlandse naam
Clav. falcata		X													Spitse knotszwam
Clav. helvola			X			X									Gele wasplaat
Clav. laeticolor		X	X		X	X	X	X	X	X					Fraaie knotszwam
Clav. luteoalba	X	X										X	X		Verblekende knotszwam
Clav. straminea					X										Strogele knotszwam
Cord. militaris						X			X				X		Rupsendoder
Geogl. cookeanum						X									Brede aardtong
Geogl. elongatum		X						X	X	X					Kortsporige aardtong
Geogl. fallax						X				X	X				Fijngeschubde aardtong
Geogl. glutinosum	X	X													Kleverige aardtong
Hyg. acutoconica	X				X	X			X	X	X				Puntmutswasplaat
Hyg. ceracea		X	X	X	X		X	X		X		X	X		Elfenwasplaat
Hyg. coccinea	X														Scharlaken wasplaat
H. coccineocrenata											X				Veenmosvuurzwammetje
Hyg. conica	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X		X	Zwartwordende wasplaat
Hyg. conicoides								X				X			Duinwasplaat
Hyg. helobia	X										X			X	Broos vuurzwammetje
Hyg. insipida			X		X	X		X	X	X		X	X		Kabouterwasplaat
Hyg. laeta	X		X									X	X		Slijmwasplaat
Hyg. miniata	X	X	X					X	X	X	X		X	X	Gewoon vuurzwammetje
Hyg. phaeococcinea									X		X				Karmozijnwasplaat
Hyg. psittacina		X	X	X			X	X	X	X		X	X		Papegaaizwammetje
Hyg. virginea					X			X		X		X		X	Sneeuwzwammetje
Ram. crocea									X						Oranjegeel koraaltje
Trich. hirsutum		X				X									Ruige aardtong
	30k	52k	54k	55k	56k	57k	58k	63k	65k	71k	86k	88k	89k	90k	
Aantal soorten	8	10	8	3	7	9	4	9	10	10	7	8	7	4	

Tabel 6. Het voorkomen van soorten in kwalitatieve vlakken in 2024.